

Werischwar

Stadtführer

Pilisvörösvár

Városismertető kiadvány

Kedves Olvasó!

Tizenöt évvel ezelőtt, 2001-ben jelent meg utoljára Pilisvörösváron olyan városismertető kiadvány, amely átfogó képet adott városunkról. Az akkori kiadvány bemutatta településünk történetét, oktatási-nevelési-, közművelődési-, egészségügyi- és szociális intézményeit, a városban működő egyesületeket, településünk látnivalóit.

Az elmúlt tizenöt évben városunk sokat változott, jelentős fejlődésen ment keresztül, ezért úgy gondoltuk: eljött az ideje annak, hogy újra elkészítsünk egy ilyen kis füzetet. Jó alkalmat adnak erre az elmúlt évek, illetve az idei év jelentős évfordulóit is: 2012-ben ünnepeltük településünk várossá válásának 15. évfordulóját, 2014-ben településünk megalapításának 325. évfordulóját, 2015-ben a rendszerváltozás 25. évfordulóját, 2016-ban pedig a 25. Vörösvári Napokat.

Ezek az évfordulók jó alkalmat adnak a számvetésre, mérlegelésre: honnan indultunk 1689-ben, a betelepüléskor, és hol tartunk ma, 2016-ban, a XXI. század második évtizedében. Egy ilyenféle számvetés jegyében igyekeztünk egybegyűjteni ebben a füzetben a legfontosabb, legjellemzőbb információkat városunkról: röviden ismertetjük lakóhelyünk és közösségünk történetét, bemutatjuk városunk főbb nevezetességeit, intézményeit, betekintést adunk kulturális életébe, számba vesszük természeti környezetünk értékeit, adatokat közlünk főbb látnivalóinkról, hagyományos rendezvényeinkről.

Abban a reményben bocsátjuk újtjára ezt a kiadványt, hogy egyformán érdekes lesz mind a vörösvári polgárok számára, mind azok számára, akik hozzánk látogatnak, s szeretnének többet megtudni rólunk.

Bízom abban, hogy végiglapozva, végigolvassa ezt a füzetet, megerősödik majd Önben az az érzés, hogy Pilisvörösvár egy vonzó, szeretnivaló hely: egy szép fekvésű, természetközeli kisváros Budapest közelében, amelynek szokásait, hagyományait, kultúráját az egykori sváb betelepülők alakították ki; amelyben szorgalmas, összetartó emberek laknak, s amely a benne élők szorgalmas munkájának és összetartásának köszönhetően ma is folyamatosan fejlődik, szépül és gazdagodik.

Köszönöm Önnek is, hogy akár pilisvörösvári polgárként, akár vendégként személyes hozzájárulásával tovább gazdagítja településünket.

Gromon István
polgármester

Impresszum:

PILISVÖRÖSVÁR városismertető kiadvány - Készült: a Pilisvörösvári Polgármesteri Hivatal megbízásából, 1000 példányban
Szöveg: Gromon István - Német fordítás: Bácsatyai István - Tervezés és tipográfia: Rimár Ágnes - 2016. augusztus

Liebe LeserInnen!

Im Jahre 2001 erschien in Werischwar zum letzten Mal ein Stadtführer, welche ein umfassendes Bild über unsere Stadt bot. Der damalige Stadtführer stellte die Geschichte, die Unterrichts-, Erziehungs-, Kultur-, Gesundheits- und Sozialeinrichtungen unserer Ortschaft, sowie die in der Stadt tätigen Vereine und die Sehenswürdigkeiten unserer Ortschaft vor.

In den vergangenen fünfzehn Jahren hat sich unsere Stadt wesentlich verändert und eine bedeutende Entwicklung erlebt, deshalb dachten wir: es ist Zeit, wieder ein solches Heft zu herauszugeben. Die bedeutenden Jubiläen der vergangenen Jahre und auch diejenigen in diesem Jahr geben einen guten Anlass dazu. Im Jahre 2012 haben wir den 15. Jahrestag unserer Stadterhebung, 2014 das 325. Jubiläum der Stadtgründung, 2015 das 25. Jubiläum des Systemwechsels und 2016 die 25. Werischwarer Tage gefeiert.

Diese Jubiläen sind hervorragende Anlässe, Bilanz zu ziehen: wo waren wir bei der Ansiedlung im Jahre 1689, und wo sind wir heute, im Jahre 2016, im zweiten Jahrzehnt des 21. Jahrhunderts. Im Zeichen einer ähnlichen Bilanz waren wir bestrebt, die wichtigsten und charakteristischsten Informationen über unsere Stadt in diesem Heft zu versammeln. Wir berichten kurz über die Geschichte unseres Wohnorts und unserer Gemeinschaft, stellen die wichtigsten Sehenswürdigkeiten und Institutionen unserer Stadt vor, gewähren dem Leser Einblick in deren kulturelles Leben und veröffentlichen die Angaben der nennenswerten Sehenswürdigkeiten und der traditionellen Veranstaltungen.

Wir geben diesen Stadtführer in der Hoffnung heraus, dass er sowohl für die Bürger von Werischwar, als auch für unsere Besucher, die mehr über uns erfahren möchten, gleichermaßen interessant sein wird.

Ich hoffe darauf, dass Sie beim Durchblättern und Durchlesen dieses Heftes ein immer stärker werdendes Gefühl haben werden, Werischwar sei ein attraktiver und liebenswürdiger Ort; eine wunderschön gelegene und naturnahe Kleinstadt in der Nähe von Budapest, deren Gewohnheiten, Traditionen und Kultur von den einstigen schwäbischen Ansiedlern geschaffen und die sich dank der fleißigen Arbeit der hier wohnenden Menschen auch heute kontinuierlich entwickelt, verschönert und bereichert.

Ich bedanke mich auch bei Ihnen, dass Sie unsere Stadt mit Ihrem persönlichen Beitrag als Bürger von Werischwar oder auch als Gast weiter bereichern.

István Gromon
Bürgermeister

Impressum:

Stadtführer von PILISVÖRÖSVÁR - erstellt in 1000 Exemplaren im Auftrag des Bürgermeisteramtes von Pilisvörösvár
Text: István Gromon - Deutsche Übersetzung: István Bácsatyai - Design und Typografie: Ágnes Rimár - August 2016

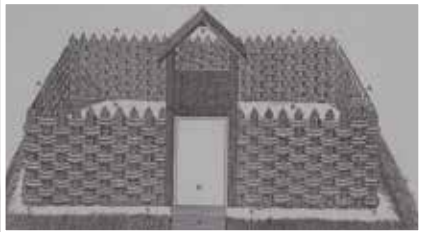

Pilisvörösvár múltja és jelene

Római út kijelölése Kr. e. 100 körül

A mai Pilisvörösvárnak a Karátsonyi-liget (Szabadságliget) nevű részén valaha egy római tábor állt, mely valószínűleg Traianus császár uralkodása idején vagy a körül létesült. A római légiók a mai Pilisvörösvár északi határán húzódó, Aquincumból induló római úton haladtak Vindobona (a későbbi Bécs) felé. A római út a temető mögötti dombvonulaton, a „Dörfli” földek táján haladt Pilisszántó felé. Az egykori út mentén három római mérföldkövet találtak, ezek közül az egyik Kr. u. 237-ből, a másik Kr. u. 305/306-ból való. A Római Birodalom bukása után az egykori Pannonia helyén maradt népek beolvadtak a népvándorlás során egymást váltó különféle népekbe (hunok, gótok, longobárdok, gepidák, avarok).

Török palánkvár 1543

A honfoglalás korában a Megyeri törzs, majd Géza fejedelem illetve Szent István korában a német eredetű, Svábföldről származó Hont-Pázmány (Patzmann) nemzetség létesített településeket a Pilisi-medencében a mai Pilisvörösvár helyén, illetve annak közvetlen környékén. Név szerint hat olyan településről van tudomásunk, amelyek már a tatárjárás előtt is léteztek: Boron, Födémes, Garancs, Kande, Királyszántó/Kisszántó, Kürt. A mai Pilisvörösvár városközpontjának területén a Királyszántó/Kisszántó nevű falucska feküdt, amelyben földművelésre kötelezett királyi szolganépek éltek. Egy 1367-es váci káptalani jelentésben már szerepel Királyszántó neve. 1528-ban már udvarház (castellum) is állt itt.

Buda törökök általi bevételét (1541) követően a pilisi térség is török kézre került. Alig két évvel ezután az egykori Királyszántó/Kisszántó, azaz a mai Pilisvörösvár területén egy török palánkvár építése kezdődött. A törökök „kizil hiszár palancszi” (vörös vár palánka) nevet viselő várat Lala Musztafa építette. Az építkezés kezdete 1543. április 6., befejezése 1544. március 24. volt. Evlija Cselebi beszámolója szerint az 1000 lépés kerületű, széles árokkal körbevett, négyszögű, hármass palánkerődítmény egy réten épült, s területén mintegy száz deszkatevés katonaházat alakítottak ki. A vár az Esztergomba vezető országút közelében létesült; ugyanitt egy dzsámi, egy fogadó és öt bolt is állt. A palánkvár falait vörösre festették. Településünk vélhetően erről a palánkvárról kapta a nevét: Vörösvár (1901-től Pilisvörösvár). 1683. október 28-án a törökök feladták az esztergomi várat, s rá nemsokára Vörösvárt is kiűrtették. Hamarosan megkezdődött a Budavár visszafoglalásáért indított hároméves küzdelem, melynek során az itt élő lakosság egy része elpusztult, más része fogságba került vagy elmenekült. 1685-ben a hely már teljesen pusztá volt.

Az elnéptelenedett Vörösvárt I. Lipót német-római császár és magyar király telepítési okirata alapján a XVII. század végétől németekkel telepítették be. Az első csoport 1689-ben érkezett délnémet területről, Svábsországból (Feketeerdő, Baden-Württemberg). A Budai-hegység települései közül Vörösvár volt az első, ahol újra élet támadt a török hódoltságot követően. Az első telepesek a mai nagytemplom közelében telepedtek le. Az itt létrejött utcát később Sváb utcának nevezték el (ma Iskola utca). A betelepülési folyamat 1703 és 1711 között a kuruc harcok miatt lassúbbá vált, de aztán újra nagyobb lendületet vett, és körülbelül a XVIII. század közepéig tartott. A kezdetben többségükben földműveléssel foglalkozó telepesek kemény munkával újra művelés alá vonták a földeket, szorgalommal és takarékossgal virágzó települést hoztak létre.

Dolomitbányászat 1908

A XVIII. század közepén sok iparos is érkezett. Mária Terézia rendeletére 1749-ben elkészült a makadámút a Szarvas csárda és Vörösvár között, a Bécset Budával összekötő úgynevezett „postaút” részeként. 1752-ben megindult az utasokat szállító delizsánsz (postakocsi járat) is, melynek egyik megállóhelye a mai városháza épülete volt. A lakosság száma folyamatosan nőtt: a XVIII. század végére már elérte az 1500 főt.

A XIX. században a mezőgazdaság már nem biztosított elegendő jövedelmet a megélhetéshez. A lakosság fő jövedelemforrása ebben az időben a szőlőművelés és gyümölcsstermelés volt, de az önálló kézműves iparnak is sok képviselője volt Vörösváron, és a kereskedelem sem volt lebecsülendő foglalkozási ág. Súlylóport árultak a fővárosban jó pénzért, samottot adtak el a porcelángyáraknak, homokot az öntödéknek, piktortéglát a festőknek, továbbá gyümölcssel, zöldséggel, tejjel és más mezőgazdasági termékkel is kereskedtek. A XIX. század vége és a XX. század eleje nagy változásokat hozott településünk életében. 1895-ben megépült a Budapest-Esztergom gőzvasútvonal, pilisvörösvári vasútállomással. 1903-ban egy belga érdekeltégű társaság (a Budapestvidéki Kőszénbánya Rt.) „Lipót aknaüzem” néven barnakőszénbányát nyitott. A szénbánya 1921-től villamosenergiát is termelt a község részére. 1921-ben jéggyárat és 1932-ben brikettgyárat létesítettek. A város határában 1908-ban az ország legjobb minőségű és legtisztább dolomitlőhelyét tárták fel. A kőszén- és dolomitbányák megnyitásával, valamint a Budapest-Esztergom vasútvonal megépítésével a lakosság több munkalehetőséghez jutott, s a település gyorsabban fejlődött: megépült az első iskola, az ún. fiúiskola (1911), az első óvoda (1912), kiépült a villanyhálózat (1923), bazaltköves burkolatot és csapadékvíz-elvezető árkot kapott a Fő utca (1930), strandfürdő létesült (1930), megépült a leányiskola (1930), majd a polgári iskola (1938). A változások következtében a népesség száma is tovább növekedett, s a lakosság összetétele is jelentősen megváltozott: az 1920-as népszámlálás szerint az addig zárt, szinte tisztán németajkú település lakosságának már a 28,59%-a magyar volt.

A II. világháború után, a szocializmus 40 éve alatt Pilisvörösvár nem sokat fejlődött, de azért említésre méltó az 1950-es évekből az ivóvízvezeték kiépítése, az 1960-as évekből a járdaépítések, az 1970-es – 1980-as években a Szakorvosi Rendelő és a Kultúrház felépítése, a Szabadság utca és a Dózsa György utca szilárd burkolattal való ellátása. Az 1990-es rendszerváltozás – ahogy az egész ország, úgy – Pilisvörösvár életében is jelentős változásokat hozott. A települési önkormányzat fenntartásába kerültek az óvodák, az általános iskolák, a gimnázium, a zeneiskola, a szakorvosi rendelő. Új intézményként létrejött a Napos Oldal Szociális Központ. Újraéledtek a civil szervezetek: a hagyományörző, a kulturális és a sport-egyesületek, a túzórtó egyesület, a polgárörtség. A település infrastruktúrája is ugrásszerűen fejlődött: kiépült a vezeték nélküli telefonhálózat, a földgázvezeték és a szennyvízcsatorna-hálózat, utcáink többsége szilárd burkolatot kapott. Városunk gazdasága is sokat fejlődött az elmúlt két és fél évtizedben. Jelenleg több mint 50 féle ipari tevékenység folyik a településen, körülbelül 250 ipari vállalkozás keretében. Legjelentősebb ipari tevékenységek a bútorgyártás, az épületasztalos-ipari termékek gyártása, a gépjárműjavítás és karbantartás, a kőmunkálás, a raktározás, tárolás. Jelentős Pilisvörösváron a kereskedelmi tevékenység is.

Templom téri iskola 1912

Szent Flórián Kápolna 1960

Vasúti kereszteződés 1960

Vájáriskola 1964

Városi Díszterem 2011

Viadukt 2015

Vasúti aluljáró 2015

Bölcsőde 2015

Körülbelül 350 üzlet van Vörösváron, melyekben a legjellemzőbb forgalmazott árucikkek: meleg- és hidegételek, italok, édességáru, kávé, cukrászati készítmények, kenyér- és pékáru, emlék- és ajándéktárgyak, ruházat, dohányáru, vasáru, barkács- és építési anyag, bútor, lakberendezés, háztartási felszerelés, világítástechnikai cikkek. A városunkban működő több mint 1500 vállalkozás nagyon sok polgárnak biztosítja a megélhetést, a helyi munkalehetőséget.

A fejlődés elismeréseképpen településünk 1997-ben városi rangot kapott, 2005-től kistérségi központ, 2012-től járási székhely lett. A lakosság száma meghaladja a 14.300 főt. Városunk fejlődése ma is folyamatos. Az utóbbi években hat játszótér és három új közpark létesült (2009). Felújítottuk a Fő utca központi szakaszát (2010), s a Fő utca-felújítás keretében épült meg a Városi Ügyfélszolgálat épülete (ma Járási Hivatal), valamint az impozáns Városi Díszterem is (2011), amely házasságkötő teremként is funkcionál. A város több pontján parkolók és járdák építésével sikerült enyhíteni a közlekedési problémákat. A betegellátás javítása érdekében megépítettük a Szakorvosi Rendelőben a liftet (2014), a kisgyermekes édesanyák gondjainak könnyítésére pedig a bölcsődét (2015). Környezetünk védelmére felújítottuk és bővítettük a szennyvíztisztító telepet és a szennyvízcsatorna-hálózatot (2015). A tömegközlekedés javítására állami beruházásként megvalósult a Budapest-Esztergom vasútvonal korszerűsítése (2015), s előkészületben van a vonal villamosítása (2016). A fejlesztések mellett jelentős összegeket fordítunk a kultúra és a művészetek ápolására és támogatására is. A 2010-ben kívül-belül teljesen felújított Művészetek Házában sokrétű kulturális élet zajlik: a minden igényt kielégítő 300 férőhelyes színházteremben hangversenyeket, színházi előadásokat, bálakat, városi ünnepeket, az aulában kiállításokat rendeznek. A házban próbáló fúvószenekarok, táncgyűttek, énekkarok szintén sok programot szerveznek a város polgárai számára. Az Önkormányzat évente átlagosan huszoneg helyi civil szervezet működéséhez nyújt anyagi támogatást. A műveltség, a művészetek és a sport támogatása, a német nemzetiségi nyelv és kultúra, valamint a helyi hagyományok ápolása révén a közösséget is építeni, erősíteni akarjuk. Ennek a közösségépítési programnak volt jelképes összefoglalása 2015 nyarán a Betelepülési emlékmű felállításával.

Az elmúlt évek dinamikus fejlődésének köszönhetően Pilisvörösvár ma már igazi kisváros: egy olyan hely, ahol az utak többsége szilárd burkolattal van ellátva, ahol egyre több a kiépített parkoló, ahol egyre több helyen virágok díszítik az út szélét, a tereket és a parkokat, ahol a gyermekek és a fiatalok a város több pontján kialakított sportpályákon, játszótéren tölthetik szabadidejüket, ahol a felnőttek hivatalos ügyeiket kulturált körülmények között intézhetik, ahol a betegek és a gondozásra szorulóknak helyben hozzájuthatnak a legfontosabb egészségügyi és szociális ellátásokhoz, ahol van sok munkahely, s ahol sokféle lehetőség van a szórakozásra, kapcsolódásra is.

Bízom abban, hogy településünk fejlődése az itt élők szorgalmának és összefogásának eredményeképpen töretlen lesz a következő évtizedekben is.

Gromon István
polgármester

In dem heute Karátsonyi-liget (Szabadságliget) genannten Teil des heutigen Werischwar stand einst ein römisches Militärlager, das wahrscheinlich während der Herrschaft des Kaisers Traian gegründet wurde. Die römischen Legionen marschierten auf der in Aquincum beginnenden und an der Nordgrenze des heutigen Werischwar vorbeiführenden römischen Straße Richtung Vindobona (später Wien). Die römische Straße führte auf den Hügeln hinter dem Friedhof, etwa in der Gegend der „Dörf“-Felder nach Pilisszántó. Entlang der einstigen Straße wurden drei römische Meilensteine gefunden, von denen einer aus dem Jahre 237 v. Chr. und der andere aus dem Jahre 305/306 v. Chr. stammt. Nach dem Sturz des Römischen Reiches verschmolzen sich die in der einstigen Provinz Pannonia verbliebenen Völker in die verschiedenen Völker der Völkerwanderung (Hunnen, Goten, Langobarden, Gepiden, Avaren).

Römischer Grabsteinteil um 200 n. Chr.

Im Zeitalter der Landnahme wurden von der Sippe Megyeri und zur Zeit des Fürsten Géza und des Königs Stephan des Heiligen von der aus Schwaben stammenden Sippe Hont-Pázmány (Patzmann) im Pilis-Becken, wo heute Werischwar liegt, beziehungsweise in dessen unmittelbaren Nähe Siedlungen errichtet. Wir kennen die Namen von sechs Ortschaften, die bereits vor dem Mongolensturm existierten: Boron, Födemes, Garancs, Kande, Királysántó/Kisszántó, Kürt. Auf der Stelle des heutigen Werischwarer Stadtzentrums lag ein Dörflein namens Királysántó/Kisszántó, wo zur Landwirtschaft verpflichtete königliche „Dienstvölker“ (Servienten) lebten. In einem Bericht des Domkapitels von Vác aus dem Jahre 1367 taucht bereits der Name Királysántó auf. 1528 stand hier schon ein Herrenhaus (castellum). Nach der Einnahme von Buda durch die Türken (1541) geriet auch die Pilis-Region in türkische Hände.

Kaum zwei Jahre später wurde auf dem Gebiet des einstigen Királysántó/Kisszántó, wo heute Werischwar liegt, mit dem Bau einer Palisadenburg begonnen. Die auf Türkisch „kizil hisar palankasi“ (Palisaden der roten Burg) genannte Burg wurde von Lala Mustafa erbaut. Die Bauarbeiten dauerten vom 6. April 1543 bis zum 24. März 1544. Laut dem Bericht des türkischen Reisenden Evliya Tchelebi wurde die durch einen breiten Graben umgebene quadratische Palisadenfestung mit einem Umfang von 1000 Schritten auf einer Wiese errichtet, auf deren Gebiet noch etwa hundert Soldatenhäuser mit Holzdach gebaut wurden. Die Burg wurde in der Nähe der nach Esztergom (Gran) führenden Landstraße errichtet; hier standen auch ein Dschami, ein Wirtshaus und fünf Läden. Die Mauern der Palisadenburg wurden rot gestrichen. Unsere Gemeinde erhielt ihren Namen vermutlich nach dieser Palisadenburg: Vörösvár (ab 1901: Pilisvörösvár). Die Türken gaben die Burg von Esztergom am 28. Oktober 1683 auf und räumten bald danach auch Vörösvár (Werischwar). Bald begann der drei Jahre dauernde Kampf für die Wiedereroberung von Budavár, wobei ein Teil der Bevölkerung starb und andere Teile in Gefangenschaft gerieten oder flüchteten. 1685 war das Gebiet schon vollkommen unbewohnt.

Das entvölkerte Werischwar wurde ab Ende des 17. Jahrhunderts aufgrund der Ansiedlungsurkunde des deutsch-römischen Kaisers und ungarischen Königs Leopold I. mit Deutschen besiedelt. Die erste Gruppe kam 1689 aus dem süddeutschen Schwaben (Schwarzwald, Baden-Württemberg). Unter den Ortschaften des Budaer Gebirges war Werischwar die erste, die nach der Türkenherrschaft wieder mit Leben erfüllt wurde. Die ersten Ansiedler ließen sich in der Nähe der heutigen Großkirche nieder. Die hier gebaute Straße wurde Schwabenstraße genannt (heute Iskola utca). Wegen der Kuruzzenkriege zwischen 1703 und 1711 verlangsamte sich der Einwanderungsprozess, nahm dann aber wieder einen großen Aufschwung und dauerte etwa bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts. Die sich anfangs vorwiegend mit Ackerbau beschäftigenden Siedler haben die Felder mit ihrer fleißigen und zähen Arbeit wieder bebaut und durch ihre harte Arbeit und Sparsamkeit eine blühende Ortschaft zustande gebracht.

Gemeindehaus 1906

Vergangenheit und Gegenwart von Werischwar

Haus mit Strohdach 1910

Mitte des 18. Jahrhunderts kamen auch viele Handwerker hierher. Auf Anordnung der Kaiserin Maria Theresia wurde eine Makadamstraße zwischen der Szarvas csárda und Werischwar gebaut, als Teil der Wien mit Buda verbindenden, sogenannten „Poststraße“. Im Jahre 1752 fuhr die erste, auch Reisende befördernde „Diligence“ (Postkutsche) los, deren eine Station sich im Gebäude des heutigen Rathauses befand. Die Bevölkerungszahl nahm ständig zu, und am Ende des 18. Jahrhunderts belief sie sich bereits auf 1500 Einwohner. Die Landwirtschaft konnte im 19. Jahrhundert noch kein ausreichendes Einkommen zum Lebensunterhalt gewährleisten. Die wichtigste Einnahmequelle der Bevölkerung war zu dieser Zeit der Obst- und Weinbau, in Werischwar lebten aber auch viele selbständige Handwerker, während auch der

Handel ein geschätzter Beschäftigungszweig war. Man verkaufte in der Hauptstadt Schrubbpulver, Schamotte an die Porzellanfabriken, Sand an die Gießereien, Piktorziegel an die Maler und handelte ferner mit Obst, Gemüse, Milch und anderen landwirtschaftlichen Produkten.

Das Ende des 19. und der Anfang des 20. Jahrhunderts brachte große Änderungen im Leben unserer Ortschaft mit sich. Im Jahre 1895 wurde die Eisenbahnlinie Budapest-Esztergom samt der Bahnstation Werischwar fertiggestellt. 1903 eröffnete eine Gesellschaft mit belgischer Beteiligung (Budapestvidéki Kőszénbánya Rt.) ein Braunkohlenbergwerk unter dem Namen „Lipót-Schachtbetrieb“. Das Kohlenbergwerk stellte ab 1921 auch elektrische Energie für die Gemeinde her. 1921 wurden eine Eisfabrik und 1932 eine Briekettfabrik errichtet. 1908 wurde an der Stadtgrenze ein Dolomitvorkommen von bester Qualität und Reinheit des Landes erschlossen. Mit der Eröffnung der Kohlen- und Dolomitbergwerke, sowie mit der Fertigstellung der Eisenbahnlinie Budapest-Esztergom erhielt die Bevölkerung mehr Arbeitsplätze und die Entwicklung der Ortschaft beschleunigte sich: die erste Schule, die sog. Knabenschule wurde erbaut (1911), der erste Kindergarten wurde errichtet (1912), das elektrische Stromnetz wurde ausgebaut (1923) die Fő utca erhielt einen Straßenbelag aus Basaltsteinen und einen Niederschlagswasser-Ableitungsgraben (1930); ein Strandbad (1930), eine Mädchenschule (1930) und später auch eine Realschule („bürgerliche Schule“) (1938) wurden gebaut. Infolge der Veränderungen nahm die Einwohnerzahl weiter zu, wobei sich auch die Zusammensetzung der Bevölkerung bedeutend geändert hat: laut der Volkszählung von 1920 bestand die Bevölkerung der früher geschlossenen, rein deutschsprachigen Ortschaft zu 28,59% aus Ungarn.

Nach dem Zweiten Weltkrieg, während des 40 Jahre dauernden Sozialismus hat sich Werischwar nicht besonders viel entwickelt, erwähnenswert sind jedoch das Errichten des Leitungswassernetzes aus den 1950er Jahren, der Bürgersteigbau der 60er Jahre, die Errichtung der Poliklinik und des Kulturhauses in den 70er und 80er Jahren, sowie der feste Straßenbelag der Szabadság utca und Dóza György utca. Der Systemwechsel (die ungarische Wende) brachte erhebliche Änderungen im Leben des ganzen Landes und somit auch in dem von Werischwar. Die Aufrechterhaltung der Kindergärten, Grundschulen, des Gymnasiums, der Musikschule und der Poliklinik wurde von der Selbstverwaltung der Gemeinde übernommen. Es wurde die neue Institution Soziales Zentrum („Napos Oldal“, „Sonnige Seite“) gegründet. Die zivilen Organisationen: Vereine für Traditionspflege, Kultur, Sport, und Feuerwehr, sowie die Bürgerwehr erwachten zum neuen Leben. Die Infrastruktur der Ortschaft nahm ebenfalls einen sprunghaften Aufschwung: das Telefonnetz, das Erdgasleitungs- und Abwasserkanalnetz wurden ausgebaut und die Mehrheit unserer Straßen erhielt einen festen Straßenbelag. Die Wirtschaft unserer Stadt erlebte in den vergangenen zweieinhalb Jahrzehnten auch eine bedeutende Entwicklung. Zurzeit übt man in der Ortschaft im Rahmen von etwa 250 gewerblichen Unternehmungen mehr als 50 gewerbliche Tätigkeiten aus. Bedeutendste gewerbliche Tätigkeiten sind die Herstellung von Möbel- und Tischlerprodukten, Maschinenreparatur

Gemischtwarenladen 1940

und -wartung, Steinbearbeitung und Lagerungstätigkeit. In Werischwar gibt es auch eine bedeutende Handelstätigkeit. In Werischwar sind etwa 350 Geschäfte tätig, deren meistverkaufte Artikel wie folgt sind: Warm- und Kaltspeisen, Getränke, Süßwaren, Kaffee, Konditoreiwaren, Brot- und Bäckerwaren, Souvenirs und Geschenke, Kleidung, Tabakwaren, Eisen-, Bastel- und Bauprodukte, Innenarchitektur, Haushaltswaren, Beleuchtungstechnik. Die in unserer Stadt tätigen mehr als 1500 Unternehmungen garantieren für sehr viele Bürger den Lebensunterhalt und die lokale Arbeitsmöglichkeit.

Als Anerkennung der Entwicklung wurde unsere Gemeinde im Jahre 1997 zur Stadt erhoben und wurde ab 2005 Sitz der Kleinregion, ab 2012 Bezirksstadt. Die Einwohnerzahl liegt zurzeit über 14.300. Unsere Stadt hat auch heute eine kontinuierliche Entwicklung. In den letzten Jahren wurden sechs Spielplätze und drei neue öffentliche Parks errichtet (2009). Wir haben die zentrale Strecke der Fő utca renoviert (2010) und im Rahmen der Renovierung der Fő utca wurden das Gebäude des Städtischen Kundendienstes (heute Bezirksamt), sowie der imposante Städtische Festsaal (2011) errichtet, der auch als Trauungssaal funktioniert. Mit dem Bau von Parkplätzen und Gehwegen an mehreren Punkten der Stadt konnten wir die Verkehrsprobleme reduzieren. Um die Krankenversorgung zu verbessern, haben wir einen Personenaufzug für die Poliklinik gebaut (2014) und eine Kinderkrippe zur Erleichterung der Sorgen der Mütter mit Kleinkindern (2015). Um unsere Umwelt zu schützen, haben wir die städtische Kläranlage und die Abwasserkanalisation renoviert und erweitert. Als staatliche Investition zur Verbesserung des öffentlichen Verkehrs wurde die Modernisierung der Eisenbahnlinie Budapest-Esztergom umgesetzt (2015), während sich die Elektrifizierung der Linie in der Vorbereitungsphase befindet (2016). Neben den Entwicklungen wenden wir bedeutende Summen auf die Pflege und Unterstützung der Kultur und der Künste auf. In dem 2010 innen und außen vollständig erneuerten Haus der Künste herrscht vielfältiges Kulturleben: in dem alle Bedürfnisse zufriedenstellenden Theatersaal für 300 Zuschauer finden Konzerte, Theatervorstellungen, städtische Feierlichkeiten, Bälle und in der Aula auch Ausstellungen statt. Die im Haus übenden Blaskapellen, Tanzensembles und Chöre veranstalten ebenfalls viele Programme für die Bürger der Stadt. Die Selbstverwaltung unterstützt jährlich die Tätigkeit von durchschnittlich fünfundzwanzig zivilen Organisationen. Anhand der Unterstützung der Kultur, der Künste und des Sports, der Pflege der deutschen Nationalitätensprache und -kultur, sowie der lokalen Traditionen wollen wir auch die Gemeinschaft entwickeln und stärken. Eine symbolische Zusammenfassung dieses gemeinschaftlichen Programms bedeutete im Sommer 2015 die Errichtung des Ansiedlungsdenkmals.

Haus der Künste 2010

Ansiedlungsdenkmal 2015

Dank der dynamischen Entwicklung der vergangenen Jahre ist Werischwar heute bereits eine richtige Kleinstadt: Ein Ort, wo die Straßen mehrheitlich mit festem Straßenbelag versehen sind, wo es immer mehr Parkplätze gibt, wo immer mehr Blumen den Straßenrand schmücken, wo Kinder und Jugendliche ihre Freizeit an mehreren Punkten der Stadt auf Sport- und Spielplätzen verbringen können, wo die Erwachsenen ihre offiziellen Angelegenheiten unter kultivierten Umständen erledigen und die Kranken und Pflegebedürftigen vor Ort die wichtigsten medizinischen und sozialen Versorgungen erhalten können, wo es viele Arbeitsplätze und vielfältige Unterhaltungs- und Entspannungsmöglichkeiten gibt.

Ich hoffe, dass die Entwicklung unserer Ortschaft als Ergebnis des Fleißes und Zusammenhalts der hier lebenden Menschen auch in den nächsten Jahrzehnten ungebrochen fort dauert.

István Gromon
Bürgermeister

Hagyományos rendezvények

Újévi fúvóskoncert

Újévi fúvóskoncert

január 1. – Cziffra György Zeneiskola hangversenyterme

Farsangi sváb bál

január vége – Művészetek Háza nagyterme

Farsangtemetés

farsang keddeje – Művészetek Háza nagyterme

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc ünnepe

március 15. – Hősök tere

Feltámadási körmenet

nagyszombat este – Templom tér

Májusfaállítás

április 30. – Fő tér

Majális

május 1. – Sporttelep

Gyermeknap

május utolsó vasárnapja – Cziffra György Zeneiskola udvara

Májusfabontás

május 31. – Fő tér

Hősök napja

május utolsó szombatja – Városi köztemető, Hősök tere

Erdei kápolna búcsúja

pünkösdhétfő – Kápolna u., Erdei kápolna mögötti park

Úrnap virágszőnyeg-készítés és körmenet

pünkösd utáni 2. vasárnap – Templom tér

Juniális

június közepe – „Lahmkruam” Helytörténeti Emlékpark

Farsangtemetés

Feltámadási körmenet

Majális

Hősök napja

Vörösvári Napok

augusztus 15-höz közelebb eső hétvége (péntektől hétfőig)

Főbb programok:

Német nyelvű ünnepi szentmise (búcsúvasárnap, Nagytemplom)

Sörsátor (estétként bálók, koncertek)

Schwabenfest (búcsúvasárnap délután, Kacsató, sörsátor)

Vurstli (a Vörösvári Napok teljes ideje alatt, Kacsató)

Államalapító Szent István király ünnepe

augusztus 20.

Főbb programok:

Kenyérszentelés (Nagytemplom)

Gyermekhorgászverseny (Kacsató)

Halászléfőző verseny (Kacsató)

Tutajhúzó verseny (Kacsató)

Bányásznapi

szeptember első péntekje – Bányász emlékpark

Szüreti felvonulás és bál

szeptember utolsó szombatja – Búcsú tér – Dózsa Gy. u. – Fő tér –

Schiller Gimnázium udvara

Az 1956. évi forradalom és szabadságharc ünnepe

október 23.

Főbb programok:

Fáklyás felvonulás (a Hősök terétől a Művészetek Házához)

Ünnepi műsor

Díszpolgári címek és Pilisvörösvárért emlékérmek adományozása

Márton-napi lampionos felvonulások

november 11. – óvodák, iskolák

Adventi vásár

advent 2. vasárnapja – könyvtárudvar – Templom köz – Templom tér

Városi karácsonyi ünnepség

karácsony előtt néhány nappal –

Cziffra György Alapfokú Művészeti Iskola

Úrnapja

Búcsúmise

Schwabenfest

Bányásznapi

Oktober 23-i fáklyás felvonulás

Traditionelle Veranstaltungen

Schwabenball zur Faschingszeit

Blaskonzert am Neujahr

1. Januar Konzertsaal der György-Cziffra-Musikschule

Schwabenball zur Faschingszeit

Ende Januar - Großsaal des Hauses der Künste

Faschingsbegräbnis

Faschingsdienstag - Großsaal des Hauses der Künste

Fest der Revolution und des Freiheitskampfes 1848/49

15. März – Hősök tere (Heldenplatz)

Auferstehungsprozession

Karsamstag Abend - Kirchplatz

Aufstellung des Maibaums

30. April – Fő tér

Maifest

1. Mai - Sportpark

Kindertag

Letzter Maisonntag - Hof der György-Cziffra-Musikschule

Abschmücken des Maibaums

31. Mai – Fő tér

Tag der Helden

Letzter Samstag im Mai - Städtischer Friedhof, Heldenplatz

Kirmes der Waldkapelle

Pfingstssamstag - Kápolna utca und der Park hinter der Waldkapelle

Blument Teppich und Prozession an Fronleichnamfest

2. Sonntag nach Pfingsten - Kirchplatz

Junifest

Mitte Juni - Gedenkpark für Ortsgeschichte „Lahmkruam“

Kreuzweggang am Karfreitag

Aufstellung des Maibaums

Kindertag

Kirmes der Waldkapelle

Werischwarer Tage

Wochenende nahe dem 15. August (Freitag bis Montag)

Wichtigste Programme:

Deutschsprachige Heilige Messe (Kirmessonntag, Großkirche)

Bierzelt (abends Bälle und Konzerte)

Schwabenfest (Kirmessonntag nachmittag, Kacsá-See, Bierzelt)

Rummelplatz (während der ganzen Werischwarer Tage, Kacsá-See)

Fest des staatsgründenden Königs Stephan des Heiligen

20. August

Wichtigste Programme:

Brotweihe (Großkirche)

Angelwettbewerb für Kinder (Kacsá-See)

Fischsuppenkochwettbewerb (Kacsá-See)

Floßziehwettbewerb (Kacsá-See)

Bergarbeitertag

Erster Septemberfreitag - im Bergarbeiter-Gedenkpark

Weinleseumzug und Ball

Letzter Septembersamstag - Búcsú tér - Dózsa Gy. utca – Fő tér –

Hof des Schiller-Gymnasiums

Gedenkfeier der Revolution und des Freiheitskampfes 1956

23. Oktober

Wichtigste Programme:

Fackelzug vom Heldenplatz zum Haus der Künste

Festliches Programm

Verleihung des Ehrenbürgertitels und der Erinnerungsmedaille „Für Werischwar“

Umzüge am Martinstag

11. November - Kindergärten und Schulen

Adventsmarkt

2. Adventssonntag - Bibliothekhof - Templom köz - Kirchplatz

Städtisches Weihnachtsfest

einige Tage vor Weihnachten

György-Cziffra-Kunstschule

Junifest

Kirmes in Werischwar

Floßziehwettbewerb

Weinleseumzug

Adventsmarkt

1.

2.

3.

Városnézés

Stadtrundgang

1. Városháza (Fő tér 1.): Pilisvörösvár második legrégebbi épülete, kb. 1750 körül épülhetett. Az 1718-as posta-térképen jól látható a Budáról (Ofen) kiinduló postajárat vonala, mely Weresvar (Vörösvár) és Doroh (Dorog) érintésével vezetett a Duna mellett, Győr ill. Bécs felé. Ennek a Bécs és Buda közötti postajáratnak a Buda előtti utolsó állomása „Veresvár” volt. A postakocsi-állomás a mai Városháza épületében volt, egészen 1888-ig, a postakocsijárat megszűnéséig. Az épület ezután magántulajdonban lévő vendégfogadó volt. A községi képviselő-testület 1895-ben megvásárolta az épületet, azóta községháza, 1997-től városháza. Az épület homlokzatát a XX. század során többször átalakították, az eredeti ablakokat szélesebbekre cserélték, a tető hajlásszögét megnövelték. Az épület értékei közé tartoznak a földszinti helyiségek boltíves mennyezetei, valamint az udvarban, a tűzoltó szertár alatt található nagyméretű régi pince.

Rathaus (Fő tér 1.): Das zweitälteste Gebäude von Werischwar kann um 1750 gebaut worden sein. Auf der Landkarte der Post aus dem Jahre 1718 kann die Route der von Buda (Ofen) startenden, über Weresvar (Vörösvár) und Doroh (Dorog) an der Donau nach Győr und Wien führenden Postlinie gut gesehen werden. „Veresvár“ war die vorletzte Station dieser Postlinie zwischen Wien und Buda. Die Postkutschenstation befand sich ganz bis 1888, der Beendigung der Postkutschenlinien, im Gebäude des heutigen Rathauses. Das Gebäude war anschließend ein Wirtshaus im Privateigentum. 1895 kaufte das Magistrat der Gemeinde das Gebäude, das seitdem Gemeindehaus (községháza) und ab 1997 Rathaus (városháza) genannt wird. Die Fassade des Gebäudes wurde im 20. Jahrhundert mehrmals umgebaut, die originalen Fenster mit breiteren ersetzt und der Neigungswinkel vergrößert. Zu den Werten des Gebäudes gehören die gewölbten Decken der Räume im Erdgeschoss, sowie der im Hof unter dem Feuerwehrzeughaus befindliche große alte Keller.

2. Partnerkapcsolati emlékmű (Fő tér 1.): A városháza előtti tér díszburkolatában elhelyezett korong alakú emlékmű Raffay Dávid szobrászművész alkotása. A 150 cm átmérőjű, bronzból készült korong közepén Pilisvörösvár város területének mai térképi körvonala látható. A települést átszelő vonal a 10. sz. főutat jelképezi. A korong északi felében Pilisvörösvár testvértelepüléseinek nevei olvashatók, a korong déli felében pedig azok a német települések vannak felsorolva, ahonnan Vörösvár első telepesei érkeztek.

Denkmal der Partnerbeziehungen (Fő tér 1.): Das in der Zierverkleidung des Platzes vor dem Rathaus untergebrachte scheibenförmige Denkmal ist das Werk des Bildhauers Dávid Raffay. In der Mitte der aus Bronze erstellten Scheibe von 150 cm Durchmesser ist der Grundriss des heutigen Stadtgebiets von Werischwar zu sehen. Die die Ortschaft durchschneidende Linie symbolisiert die Hauptstraße Nr. 10. In der nördlichen Scheibenhälfte sind die Namen der Partnerstädte und -gemeinden von Werischwar zu lesen, während in der Südhälfte jene deutschen Siedlungen aufgeführt sind, aus denen die ersten Ansiedler von Werischwar gekommen sind.

3. Török kút (Törökkút u. 1.): A kút, amely a közbeszéd szerint a török korból származik, a Csobánkai utca és a Törökkút utca találkozásánál, a városháza közvetlen közelében található. Valahol a környék-ken emelkedhetett annak idején az az 1543-ban épített török palánkvár, amelyet Evliya Cselebi török utazó „kizil hiszar palankasi”-ként, azaz „vörös palánkvár”-ként említ, s amelyről a település vélhetően a nevét kapta (vörös vár – Vörösvár). Az 1980-as évek végén a kút felépítményét elbontották, s a kutat vastag műközlappal fedték le. 2007-ben a Pilisi Kulturális Örökségünk Védelméért Alapítvány a kutat kitisztíttatta és felújíttatta. Az újonnan készült kútkáva alapanyaga mészkő, amely Törökországból érkezett.

Türkenbrunnen (Törökkút u. 1.): Der laut der städtischen Öffentlichkeit aus der Türkenzeit stammende Brunnen befindet sich an der Kreuzung der Csobánkai utca und der Törökkút utca, in der unmittelbaren Nähe des Rathauses. Hier in der Gegend soll sich die 1543 errichtete türkische Palisadenburg erhoben haben, welche vom türkischen Reisenden Evliya Tschelebi als „kizil hisar palankasi“ erwähnt wird und nach der die Ortschaft vermutlich ihren Namen erhielt (rote Burg - Vörösvár). Der Oberbau des Brunnens wurde Ende der 1980er Jahre abgerissen und der Brunnen mit einer dicken Kunststeinplatte bedeckt. Die Stiftung „Für den Schutz unseres Piliser Kulturerbe“ ließ den Brunnen reinigen und renovieren. Das Grundmaterial des neu erstellten Brunnenrandes besteht aus Kalkstein aus der Türkei.

4. „Lahmkruam” Helytörténeli Emlékpark (Petőfi S. u.): A park helyén valaha egy Lehmgrube (svábul: Lahmkruam) nevű tó volt, amely az itt lévő anyagos talaj kitermelése miatt alakult ki. (Lahmgrube ném.: agyagbánya.) A tavat az 1970-es években betemetették. A feltöltött terület 1990-es években iskolakertként szolgált a Vásár téri iskola diákjai számára. Az önkormányzat 2009-ben a korábban már megszűnt iskolakert helyén egy helytörténeli emlékparkot alakított ki mesterséges tóval, padokkal, hintával, sétautakkal, az utak mentén elhelyezett helytörténeli emléktáblákkal.

Ortsgeschichtlicher Gedenkpark „Lahmkruam” (Petőfi S. u.): An der Stelle des Parks befand sich einst ein See namens Lehmgrube (schwäbisch: Lahmkruam), der wegen des Abbaus des hier befindlichen Lehmbodens entstand. - Der See wurde in den 1970er Jahren zugeschüttet. Das aufgeschüttete Gelände diente in den 1900er Jahren als Schulgarten für die Schüler der Schule am Vásár tér. Die Selbstverwaltung ließ im Jahre 2009 auf der Stelle des nicht mehr funktionierenden Schulgartens einen ortsgeschichtlichen Gedenkpark mit künstlichem Teich, sowie mit Bänken, Schaukeln, Spazierwegen und mit an den Wegen angebrachten ortsgeschichtlichen Gedenktafeln errichten.

5. Szabadságligeti (Karátsonyi-ligeti) Szent Család-templom (Szent Erzsébet u. 127.): A templomot a Pilisvörösvári Római Katolikus Egyházközség építtette a Szabadságligeten (ma: Karátsonyi-liget) lakó hívek részére, Labbant Lajos plébános kezdeményezésére, Botzheim Istvánné tervei alapján. A templomot 1992 húsvéthétfőjén szentelte fel dr. Takács Nándor megyéspüspök. A templom stílusához jól illeszkedő és a

4.

5.

plébániatemplom tornyával is harmonizáló torony 2005-ben készült el Schuck Ede, Füstös István és Donáci Péter tervei alapján. A templombelső és az oltárkép Perczel Dénes budapesti építész tervei alapján készült. A keresztút 14 kerámia stációképe a híres korondi fazekascaládból származó Józsa Judit keramikus művész alkotása.

Kirche der Heiligen Familie in Szabadságliget (Karátsonyi-liget) (Szent Erzsébet u. 127.): Die Kirche wurde auf Initiative von Pfarrer Lajos Labbant und aufgrund der Pläne von Frau Istvánné Botzheim von der Römisch-Katholischen Kirchengemeinde von Werischwar in Szabadságliget (heute: Karátsonyi-liget) für die hier wohnenden Gläubigen errichtet. Die Kirche wurde vom Diözesanbischof Dr. Nándor Takács am Ostersonntag 1992 eingeweiht. Der sehr gut zum Stil der Kirche passende und auch mit dem Turm der Pfarrkirche harmonisierende Turm ist aufgrund der Pläne von Ede Schuck, István Füstös und Péter Donáci fertiggestellt worden. Das Kircheninnere und das Altarbild wurden aufgrund der Pläne des Budapester Architekten Dénes Perczel gestaltet. Die 14 Stationsbilder des Kreuzwegs aus Keramik sind das Werk der aus einer berühmten Koronder (Siebenbürgen) Töpferfamilie stammenden Keramikünstlerin Judit Józsa.

- 6. Segítő Szűz Mária (Maria-hilf) kápolna (Vásár tér):** Vörösvár harmadik legrégebbi épülete. Valamikor itt, a mai Vásár tér helyén volt a falu vége. A kápolnát 1774-ben építette Steinmüller Mátyás, pilisvörösvári molnár. A kápolna rokokó stílusú oltárát téglából építették. A kápolna évente egyszer, húsvétvasárnap hajnalban látogatható. 1988 óta műemlék. 2000-ben felújították.

Mariahilfkirche (Vásár tér): Das drittälteste Gebäude von Werischwar. Hier, auf der Stelle des heutigen Vásár tér befand sich einst das Dorfende. Der Werischwarer Müller Matthias Steinmüller ließ die Kapelle im Jahre 1774 erbauen. Der Rokokoaltar der Kapelle wurde aus Ziegeln errichtet. Die Kapelle kann jährlich einmal, frühmorgens am Ostersonntag besucht werden. Seit 1988 steht sie unter Denkmalschutz. Sie wurde 2000 renoviert.

- 7. Keresztúti stációk és kápolna a Kálvárián (Kápolna u.):** A kőből faragott keresztúti stációk (képoszlopok) 1901-ben készültek, a hívek adományából. A stációköveket 2000-ben id. és ifj. Sax László helyi kőszobrászok felújították, és gravírozott márvány stációképekkel egészítették ki. A Kálvária-domb tetején az első kápolnát 1710-ben építették, a pestisjárvány idején. A mai kápolna 1850 körül épült. A domb tetejéről gyönyörű kilátás nyílik a városra. Jó időben egészen Budapestig ellátni. A kápolna nagypénteken este látogatható, a közös keresztútjárás keretében.

Kreuzwegstationen und die Kapelle auf dem Kalvarienhügel (Kápolna u.): Die aus Stein geschnitzten Kreuzwegstationen (Bildsäulen) wurden 1901 aus den Donationen der Kirchenmitglieder errichtet. Die Stationssteine wurden im Jahre 2000 von den lokalen Steinmetzen László Sax dem Älteren und dem Jüngeren erneuert und mit gravierten Stationsbildern aus Marmor ergänzt. Auf dem Gipfel des Kalvarienhügels wurde die erste Kapelle 1710, zur Zeit der Pestilenz erbaut. Die heutige Kapelle wurde um 1850

erbaut. Vom Gipfel des Hügels bietet sich ein wunderschönes Stadtpanorama. Beim schönen Wetter kann man von hier aus auch Budapest sehen. Die Kapelle kann im Rahmen des gemeinsamen Kreuzweggangs am Karfreitag Abend besucht werden.

- 8. Erdei kápolna (Kápolna u. 139.):** Az 1689. évi betelepülés után alig néhány évtizeddel, 1710-ben és 1739-ben pestisjárvány volt Vörösváron. Ennek emlékére épült itt az első kápolna 1780-ban. A mai kápolna 1851-ben épült. 1998-ban felújították. 2009-ben valósult meg az önkormányzat beruházásban a kápolna környékének rendezése, a szabadtéri misézőhely és a kápolna mögötti tér kialakítása. Minden évben pünkösdhétfőn van a kápolna búcsúja. A kápolna a környékbeli települések zarándokhelye.

Waldkapelle (Kápolna u. 139.): Kaum einige Jahrzehnte nach der Ansiedlung im Jahre 1689 gab es 1710 und 1739 in Werischwar zwei Pestilenzen. Zur Erinnerung daran wurde hier die erste Kapelle erbaut. Die heutige Kapelle wurde 1851 erbaut. Sie wurde 1998 renoviert. Die Regelung der Umgebung der Kapelle, die Ausgestaltung des Platzes für Freilichtmessen und des Platzes hinter der Kapelle wurden 2009 als Investition der Selbstverwaltung realisiert. Die Kirmes der Kapelle findet jedes Jahr am Pfingstmontag statt. Die Kapelle ist eine Wallfahrtsort der umgebenden Ortschaften.

- 9. Falumúzeum (Kápolna u. 10.):** A pilisvörösvári hagyományos sváb viseletet, a XIX-XX. századi bútortárat és használati tárgyakat bemutató múzeum anyagát Gromon Andrásné 1976-ban kezdte gyűjteni. A gyűjtemény kezelésére 1990-ben megalapította a Hagyományörző Egyesületet, majd az egyesület 1992-ben a Német Belügyminisztérium támogatásával megvásárolta és felújította a Kápolna u. 10. sz. alatti épületet, ahol berendezte a múzeumot. A múzeum ünnepélyes átadására 1993. augusztus 16-án került sor.

Dorfmuseum (Kápolna u. 10.): Frau Andrásné Gromon begann 1976, das Material des die traditionelle schwäbische Volkstracht, Möbel aus dem 19-20. Jahrhundert und Gebrauchsgegenstände präsentierenden Museums zu sammeln. Zur Verwaltung der Sammlung gründete sie 1990 den Verein für Traditionsbewahrung (Hagyományörző Egyesület), und mit Unterstützung des Deutschen Innenministeriums kaufte der Verein 1992 das Gebäude unter Kápolna utca 10. in dem das Museum eingerichtet wurde. Die feierliche Übergabe des Museums fand am 16. August 1993 statt.

- 10. Nepomuki Szent János-szobor (Szent János tér – Fő u. 151.):** A szobor korábban a mostani Szent János tér melletti területen elterült egykori Szent János-tó partján állt. (A tavat az 1990-es évek elején betemették.) A szobor 1860-70 körül keletkezett, alkotóját nem ismerjük. Eredetileg színes, festett szobor volt, mai natúr színét a szobor felújításakor, 2000-ben kapta. A szobor évtizedeken át egy közeli magáningatlan udvarán állt, majd 2011-ben, a tér kialakításakor került a jelenlegi helyére.

Skulptur des Heiligen Johannes Nepomuk (Szent János tér – Fő u. 151.): Die Skulptur stand früher am Ufer des einst neben dem jetzigen Szent János tér befindlichen Szent János tó.

Der See wurde am Anfang der 1990er Jahre zugeschüttet. Die Skulptur entstand um 1860-70, der Bildhauer ist unbekannt. Sie war ursprünglich eine bunte, gemalte Skulptur, die ihre jetzige Naturfarbe bei der Erneuerung im Jahre 2000 erhielt. Die Skulptur stand jahrzehntelang auf dem Hof einer nahegelegenen Privatimmobilie und kam erst bei der Ausgestaltung des Platzes im Jahre 2011 auf ihren gegenwärtigen Platz.

11. Görgey utcai játszótér és park: A legnagyobb vörösvári játszótér, mely 2009-ben készült, Triál-pályával, aszfaltos sportpályával, sokféle gyermekjátékkal. A játszótérről gyönyörű kilátás nyílik a városra, illetve a Pilisre, a Hosszú-hegyre, a Ziribárra, a Garancsra, a Kis- és a Nagy-Kevélyre.

Spielplatz und Park in der Görgey utca: Der größte Spielplatz von Werischwar, welcher mit Trial-spielfeld, asphaltiertem Sportplatz und vielfältigen Kinderspielzeugen im Jahre 2009 errichtet wurde. Vom Spielplatz aus bietet sich ein wunderschönes Panorama auf die Stadt, bzw. auf die Berggipfel Hosszú-hegy, Ziribár, Garancs, Kis- und Nagy-Kevély.

12. Nagyboldogasszony plébániatemplom (Templom tér 1.): 1703-ban épült, építője Johann Danckmayr, helyi kőműves. 1705-ben szentelte fel Placid Khemetmilner plébános. 1797-ben a hajót kibővítették, és új tornyot építettek. 1802-ben a templom szentélyvel és sekrestyével bővült. 1932-34-ben egy méterrel megmagasították a templomot és bádogtetőt tettek rá. Ekkor készültek a gyönyörű színes üvegablakok is. Húsz évvel később, 1954-ben a templom teljes felújításon esett át. A templombelsőt legutóbb 2009 húsvétjára újították fel, a szentély mennyezetén lévő freskókat Szabó István szobrász tervei alapján Szendi Zsolt festőmester festette. A rusickai fehér és sötét vörös márványból készült műemlék főoltár 1945-ig Budapesten, a királyi várban állt, Marlok István plébános onnan hozatta Pilisvörösvárra, 1957-ben. A tabernákulum Mészáros Lajos budapesti ötvösmester alkotása. A vörös márványból készült keresztelőkút a XIX. század közepéből való. A templom szentélye alatt egy kriptá található, melyet Majtényi Anna (Madách Imre édesanyja) építtetett édesapja Majtényi Károly (az író nagyapja) és a Majtényi-család többi tagja részére.

Pfarrkirche der Heiligen Mariä (Templom tér 1.): Wurde 1703 vom örtlichen Maurermeister Johann Danckmayr erbaut. Wurde 1705 vom Pfarrer Placid Khemetmilner eingeweiht. Das Schiff wurde 1797 erweitert und ein neuer Turm gebaut. Die Kirche wurde 1802 um ein neues Sanktuarium und eine Sakristei erweitert. 1932-34 wurde die Kirche um einen Meter erhöht und mit einem Blechdach versehen. Damals sind auch die wunderschönen bunten Glasfenster erstellt. Zwanzig Jahre später, im Jahre 1954 wurde die Kirche vollständig renoviert. Das Kircheninnere wurde zum letzten Mal für Ostern 2009 erneuert, die an der Decke des Sanktuariums befindlichen Fresken wurden aufgrund der Pläne des Bildhauers István Szabó vom Malermeister Zsolt Szendi gemalt. Der unter Denkmalschutz stehende, aus weißem Marmor von Rusicka und rotem Marmor von Süttő errichtete Hauptaltar stand bis 1945 in der königlichen Burg von Buda und wurde 1957 vom Pfarrer István Marlok nach Werischwar gebracht. Der Tabernakel ist ein Werk des Budapester Ziseliers Lajos

Mészáros. Der Taufstein aus rotem Marmor stammt aus der Mitte des 19. Jahrhunderts. Unter dem Sanktuarium der Kirche befindet sich eine Gruft, die von Anna Majtényi (Mutter von Imre Madách) für ihren Vater Károly Majtényi (Großvater des Dichters) und für die anderen Mitglieder der Familie Majtényi erbaut wurde.

13. Boldog Gizella szobor (Templom tér 1.): Bajor Gizellának, Szent István király feleségének bronz-szobra, Tóth Dávid szobrászművész alkotása. A szobrot Boros Zoltán plébános kezdeményezésére a Pilisvörösvári Római Katolikus Egyházközség állíttatta 2000-ben, a millennium évében. A szobor Pilisvörösvár törzslakosságának német származására utal.

Skulptur der Seligen Gisela (Templom tér 1.): Bronzstatue der Seligen Gisela, Gattin des Königs Stephan des Heiligen, Werk des Bildhauers Dávid Tóth. Auf Veranlassung des Pfarrers Zoltán Boros wurde sie im Millenniumsjahr 2000 von der Römisch-Katholischen Kirchengemeinde Werischwar errichtet. Die Skulptur verweist auf die bayrische Herkunft der Stammbevölkerung von Werischwar.

14. Millenniumi emlékmű (Templom tér 1., a Nagytemplom oldalában): Boros Zoltán plébános kezdeményezésére Magyarország fennállásának 1000. évfordulójára készítette a Pilisvörösvári Római Katolikus Egyházközség 2000-ben. Különböző egyházi ünnepeken a szabadtéri szentmiséken ez az emlékmű képezi a szabadtéri oltár hátterét.

Millenniumsdenkmal (Templom tér 1., an der Seitenmauer der Großkirche): Auf Veranlassung des Pfarrers Zoltán Boros wurde es im Jahre 2000 von der Römisch-Katholischen Kirchengemeinde Werischwar zum tausendjährigen Jubiläum der ungarischen Staatsgründung errichtet. Auf verschiedenen Kirchenfesten bildet dieses Denkmal den Hintergrund des Freilichtaltars für die Freilichtmessen.

15. Templom téri öreg eperfa: A Nagytemplom szentélyétől keleti irányban, mintegy harminc méterre áll egy öreg, göcsörtös fehér eperfa, amely körülbelül 200 éves. A fa élemedett kora ellenére is dús, zöld lombzatot visel, és még ma is terem. A fehér eperfa (Morus alba) Magyarországon gyakori fafaj, amely Kínából származik. Régebben az egész országban, majd minden parasztháznál megtalálható volt, de manapság a hulló termése miatt kevésbé népszerű. Vörösváron inkább szederfaként ismerik, gyümölcsét pedig szedernek mondják.

Der alte Maulbeerbaum auf dem Kirchplatz: Etwa dreißig Meter östlich vom Sanktuarium der Großkirche steht ein ungefähr 200 Jahre alter, weißer, maseriger Maulbeerbaum. Der noch heute Früchte tragende Baum trägt trotz seines fortgeschrittenen Alters eine dichte grüne Laubkrone. Der weiße Maulbeerbaum (Morus alba) ist eine in Ungarn häufige Baumart, die aus China stammt. Er wuchs früher bei fast allen Bauernhäusern in ganz Ungarn, ist aber heutzutage wegen seiner herabfallenden Früchte weniger populär. In Werischwar gibt es einen anderen Ausdruck dafür (szederfa) und seine Frucht wird „szeder“ genannt.

16. Római katolikus plébánia (Templom tér 1.): Pilisvörösvár legrégebbi lakóháza. A XIX. században épült, azóta többször átépítették. Felújítva: 2001-2002-ben.

Römisch-Katholische Pfarrei (Templom tér 1.): Ist das älteste Wohnhaus von Werischwar. Wurde im 19. Jahrhundert erbaut und seitdem mehrmals umgebaut. Erneuert: 2001-2002.

17. Betelepülési emlékmű (Betelepülés tere – Iskola u.): A négyalakos szoborcsoportból és egy emléktáblából álló emlékművet Pilisvörösvár Város Önkormányzata állíttatta 2015-ben az első német telepesek Vörösvár községbe való megérkezésének, azaz a város megalapításának 325. évfordulója alkalmából. Az emlékmű Szinvai Pál gödöllői szobrászművész alkotása.

Ansiedungsdenkmal Betelepülési emlékmű (Betelepülés tere – Iskola u.): Das aus vier Gestalten bestehende Statuengruppe und einer Gedenktafel bestehende Denkmal wurde anlässlich des Jubiläums der Ankunft der ersten deutschen Ansiedler in der Gemeinde Werischwar, im Jahre 2015 errichtet. Das Denkmal ist das Werk des Gödöllöer Bildhauers Pál Szinvai.

18. Sváb Sarok (Fő u. 104.): Helyi értékvédelmi szempontból kiemelten értékes épület, a Pilisvörösváron jellemző iparos-kereskedő lakóház képviselője. Különösen értékes az udvari rész, melyben régi pince, padlás, gazdasági épület található füstölővel, üsttel, istállóval, kocsiszinnel. Az önkormányzat 2010-ben vásárolta meg az ingatlant, majd 2013-ban hozta létre benne a Sváb Sarok Hagyományörző Helyet, ahol időszaki kiállításokat, hagyományörző programokat szerveznek.

Schwäbische Ecke (Fő u. 104.): Ein aus lokalem Wertschutzaspekt besonders wertvolles Gebäude, typischer Vertreter der in Werischwar häufigen Handwerker- und Kaufmannshäuser. Besonders wertvoll ist der Hoftrakt, wo ein alter Keller, Dachraum und ein Wirtschaftsgebäude zu finden sind, mit Selchkammer, Kessel, Stall und Schuppen. Die Selbstverwaltung hat die Immobilie 2010 gekauft und 2013 dort den Traditionsbewahrungsort „Schwäbische Ecke“ gegründet, wo periodische Ausstellungen und traditionsbewahrende Programme veranstaltet werden.

19. Szent Flórián kápolna (Szent Flórián u. 1.): Az 1800-as évek elején épült. Az oltárkép Szent Flóriánt, Szent Sebestyént, Szent Rókust és Szent Rozáliát ábrázolja, felettük a Szűzanyával és a Kisjézussal. Felújítva: 1982-ben és 2000-ben. Szent Flórián a tűzoltók védőszentje. Látogatható: minden vasárnap du. fél 3-tól.

Kapelle Sank-Florian (Szent Flórián u. 1.): Erbaut Anfang der 1800er Jahre. Das Altarbild stellt den Heiligen Florian, den Heiligen Sebastian, den Heiligen Rokus und die Heiligen Rosalia mit der Heiligen Jungfrau und dem Christkind dar. Erneuert 1982 und 2000. Sankt Florian ist der Schutzheilige der Feuerwehr. Besuchszeiten: jeden Sonntag ab halb 3 Uhr.

20. Hősi emlékművek (Hősök tere): A nemzeti ünnepeken rendezett városi ünnepségek és koszorúzások helyszíne. Itt áll egy csoportban az I. világháború hőseinek emléket állító turulmadaras emlékmű (1920), a II. világháborús emlékmű (2002), az 1848-49-es forradalom és szabadságharc emlékműve, valamint az 1956. évi forradalom és szabadságharc emlékműve (1991). A tér Fő utca felőli oldalán kapott helyett a Trianon emlékmű (2009).

Heldendenkmäler (Hősök tere): Ort der an den Nationalfeiertagen veranstalteten städtischen Feste und Kranzniederlegungen. Hier stehen gemeinsam das Turulvogel-Denkmal zur Erinnerung an die Helden des Ersten Weltkriegs (1920), das Denkmal des Zweiten Weltkriegs, das Denkmal der Revolution und des Freiheitskampfes 1848/49 und das Denkmal der Revolution und des Freiheitskampfes 1956. Das Trianon-Denkmal befindet sich an der Fő-Utca-Seite des Platzes.

21. Bányász emlékpark (Rákóczi u.): A pilisvörösvári barnakőszénbányát, az egykori Lipót-aknát 1903-ban nyitották meg. A bányába az I. világháború kitörése előtt és a háború alatt nagyon sokan jöttek dolgozni a Habsburg Birodalom környező országaiból, számukra épült az egykori Bányatelep, a mai Bányász emlékpark környéke. A II. világháború alatt a bányát bezárták. Az emlékpark 2009-ban létesült. Ekkor szállították át ide a Fő térről az 1928-as pilisvörösvári bányászsztrájknak emléket állító Bányász emlékművet, amelyet Bajnok Béla helyi szobrászművész készített 1978-ban, a bányászsztrájk 50. évfordulója alkalmából. A teret 2010-ben burkolták, a Bányászcsille emlékmű 2011-ben készült el.

Bergarbeiter-Gedenkpark (Rákóczi u.): Das Braunkohlenbergwerk von Werischwar, die einstige Lipót-Schacht wurde 1903 eröffnet. Vor dem Ausbruch und während des Ersten Weltkriegs kamen viele Arbeiter aus den umliegenden Ländern des Habsburgerreiches hierher und die einstige Bergarbeitersiedlung (Bányatelep), um den heutigen Bergarbeiter-Gedenkpark wurde für sie errichtet. Das Bergwerk wurde während des Zweiten Weltkriegs geschlossen. Der Gedenkpark wurde 2009 errichtet. Das vom lokalen Bildhauer Béla Bajnok anlässlich des 50sten Jubiläums des Bergarbeiterstreiks erstellte, an den Werischwarer Bergarbeiterstreik von 1928 erinnernde Bergarbeiterdenkmal wurde in diesem Jahr vom Fő tér hierher verlegt. Die Verkleidung des Platzes wurde 2010 und das Förderhund-Denkmal im Jahre 2011 fertiggestellt.

22. Bányatelepi kápolna – Szent Borbála plébániatemplom (Bányakápolna u. 2.):

A kápolnát 1930-ban egy munkásszállásból a környékbeli utcákban lakó bányászok számára alakították ki, és Szent Borbála, a bányászok védőszentje tiszteletére szentelték fel. 1967 óta önálló plébániatemplom.

Kapelle in der Bergarbeitersiedlung - Pfarrkirche der Heiligen Barbara (Bányakápolna u. 2.): Die Kapelle wurde 1930 aus einer Arbeiterherberge für die in den umliegenden Straßen wohnenden Bergarbeiter ausgestaltet und zu Ehren der Heiligen Barbara, der Schutzheiligen der Bergarbeiter eingeweiht. Seit 1967 ist sie selbständige Pfarrkirche.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

Testvérvárosaink

Schramberg (Baden-Württemberg)

A kapcsolat 1982-ben kezdődött, amikor Fogarasy-Fetter Mihály helytörténeti kutató, városunk későbbi díszpolgára kapcsolatot keresett őseinek szülőföldjével. (Ebből a városból érkezett néhány család 1689-ben Pilisvörösvárra.) A kapcsolat kezdetben csak magánjellegű volt, de a rendszerváltozás éveiben a Német Nemzetiségi Táncscsoport, a Vásár téri általános iskola és a zenekola fúvószenekara révén a települések közötti kapcsolattá érett.

Gerstetten (Baden-Württemberg)

A kapcsolatot Eduard Gilitzer, Pilisborosjenőről Gerstettenbe gyermekkorában kitelepített polgár kezdeményezte, aki egy hazalátogatása során 1986-ban a vörösvári búcsúban megtalálta egyik régi vörösvári barátját, Schäffer Lőrincet. Az újra felvett személyes barátság hamar kiterjedt előbb fúvószenekari, majd városi meghívásokra, végül hivatalos testvérvárosi rangra emelkedett. A partnerkapcsolati okiratot 1996. május 5-én Gerstettenben, majd 1997 augusztusában Pilisvörösváron írta alá ünnepélyes keretek között Grószné Krupp Erzsébet polgármester asszony és Roland Polaschek polgármester úr.

Wehrheim (Hessen)

A kapcsolat gyökerei 1982-re nyúlnak vissza, amikor is Helmut Michel úr, akkori wehrheimi első képviselő, későbbi polgármester egy nemzetközi ifjúsági találkozó alkalmával megismerkedett a Nemzetiségi Néptáncscsoport tagjaival. A kapcsolat tényleges kezdete ez az 1984-es folklórfesztivál volt, amelyen a Pilisvörösvári Táncscsoport Hidas György és Wenczl József vezetésével igen nagy sikerrel szerepelt Wehrheimben. A szereplést újabb meghívás, majd viszontlátogatások követték, így alakult ki szoros baráti és kulturális kapcsolat a polgárok között, amely 1986-tól települési szintre emelkedett.

Borszék (Erdély)

A kapcsolat 1999 novemberében kezdődött, amikor is Pilisvörösvár Város Önkormányzata Botzheim István polgármester javaslatára Borszék Városnak ajándékozta azt a Magirus-Deutz gépjárműfecskendőt és árvízi mentőszert, amelyeket korábban a gröbenzelli tűzoltóktól kaptunk. Ez az ajándékozás egy folyamatos kapcsolat kezdete lett a két város tűzoltó egyesületei illetve a két település önkormányzatai között. A hivatalos testvérvárosi okiratot ünnepélyes keretek között 2009. augusztus 14-én Pilisvörösváron, majd 2010 augusztusában Borszéken írták alá Mik József és Gromon István polgármester urak.

Gröbenzell (Bajorország - Bayern)

1987-ben egy gröbenzelli polgár, Georg Mittelmeier úr Pilisvörösvár és Csobánka között lerobbant az autójával. A bajbajutottnak egy arra haladó vörösvári polgár, Wieszt Ferenc úr segítséget nyújtott. Közben beszédbe elegyedtek, összeismerkedtek. Az ismeretségből barátság született, s ebből a barátságból sarjadt a településeink közötti hivatalos testvérvárosi kapcsolat. A testvérvárosi kapcsolatról szóló hivatalos oklevelet 1989. szeptember 28-án Gröbenzellben, majd 1989. október 11-én Pilisvörösváron írta alá Dr. Bernd Rieder polgármester úr és Keszleri József tanácselnök úr.

Unsere Partnerstädte

Schramberg (Baden-Württemberg)

Die Beziehung begann 1982, als Mihály Fogarasy-Fetter, Forscher der Ortsgeschichte und späterer Ehrenbürger der Stadt, nach Kontakten zum Heimatland seiner Ahnen gesucht hatte. (Einige Familien aus dieser Stadt kamen 1689 nach Werischwar). Diese Beziehung war anfangs vom privaten Charakter, sie reifte aber anhand der Deutschen Nationalitätentanzgruppe, der Grundschule am Vásár tér und der Blaskapelle der Musikschule in den Jahren des Systemwechsels in eine Beziehung zwischen den Ortschaften heran.

Gerstetten (Baden-Württemberg)

Die Beziehung wurde von Eduard Giltzer initiiert, der in seiner Kindheit von Pilisborosjenő (Weindorf) nach Gerstetten ausgesiedelt worden war. Er hat 1986 während eines seiner Heimatbesuche seinen alten Werischwarer Freund Lőrinc Schäffer beim Kirmes gefunden. Die neu aufgenommene persönliche Freundschaft umfasste zuerst gegenseitige Einladungen der Blaskapellen und der Stadträte, und erreichte zuletzt den Rang einer offiziellen Partnerstadtbeziehung. Die Gründungsurkunde der Partnerstadtbeziehungen wurde am 5. Mai in Gerstetten und anschließend im August 1997 in Werischwar von Bürgermeisterin Frau Erzsébet Grósz-Krupp und Bürgermeister Roland Polaschek unterzeichnet.

Wehrheim (Hessen)

Die Wurzeln der Beziehung reichen bis 1982 zurück, als Herr Helmut Michel, damals erster Abgeordneter, später Bürgermeister von Wehrheim die Mitglieder der Nationalitätentanzgruppe anlässlich eines internationalen Jugendtreffens kennen lernte. Der tatsächliche Start der Beziehungen war das Folklorenfestival im Jahre 1984, als die Werischwarer Tanzensemble unter Leitung von György Hidas und József Wenzl mit großem Erfolg in Wehrheim auftrat. Diesem Auftritt folgte eine erneute Einladung und Gegenbesuche, wodurch jene enge Freunds- und Kulturbeziehungen zwischen den Bürgern entstanden, die ab 1986 auf Ortschaftsebene funktionieren.

Borszék (Siebenbürgen)

Die Beziehung nahm im November 1999 ihren Anfang, als die Selbstverwaltung der Stadt Pilisvörösvár auf Vorschlag von Bürgermeister István Botzheim den Fahrzeuginjektor und die Hochwasser-Rettungsmittel, die wir früher von der Gröbenzeller Feuerwehr erhalten hatten, der Stadt Borszék schenkte. Diese Schenkung wurde zum Startpunkt einer kontinuierlichen Beziehung zwischen den Feuerwehrvereinen und den Selbstverwaltungen der beiden Ortschaften. Die offizielle Urkunde über die Partnerstadtbeziehungen wurde am 14. August 2009 in Werischwar und dann im August 2010 in Borszék von den Bürgermeistern József Mik und István Gromon unterzeichnet.

Gröbenzell (Bayern)

Im Jahre 1987 hatte Georg Mittelmeier, Bürger von Gröbenzell eine Panne auf der Straße zwischen Werischwar und Csobánka. Ein Werischwarer Bürger, Ferenc Wieszt leistete dem Notleidenden Hilfe. Dabei haben sie sich gegenseitig kennen gelernt. Aus der Bekanntschaft wurde Freundschaft und aus dieser Freundschaft ging die offizielle Partnerstadtbeziehung zwischen unseren Ortschaften hervor. Die offizielle Urkunde über die Partnerstadtbeziehung wurde am 28. September in Gröbenzell, und anschließend am 11. Oktober von Bürgermeister Dr. Bernd Rieder und von Ratsvorsitzenden József Keszleri im Werischwar unterzeichnet.

Természeti környezetünk értékei

Pilisvörösvár Budapesttől Észak-Nyugatra, a **Pilisi-medence** nyugati felében fekszik, a hosszanti völgyben futó fontos közlekedési útvonal, az egykori Bécsi út mentén. A medencét hegyek koszorúja veszi körbe, melyek közül egyik-másik az Országos Kék Túra útvonalába is beletartozik. Pilisvörösvártól délre a **Budai-hegység** északi nyúlványa látható, melynek tagja a környék közkedvelt kirándulólhelye, a **Zsíros-hegy (424 m)**. A hegy felszíne az 1920-as évekig szinte teljesen kopár, volt. Messziről nézve a csupasz mészkősziklák úgy néztek ki, mint valami zsírtömb, ezért lett a hegy neve Zsíros-hegy (németül Schmalzberg). 1930 és 1934 között nagyszabású feketefenyő-telepítés zajlott itt, azóta a hegy nagy része beerdősült. A hegy tömbjében több barlang is található, legismertebb közülük az Ördöglyuk-barlang.

A déli táj másik jellegzetes csúcsa a **Nagy-Szénás (550 m)**, amely a hegység egyik legmagasabb csúcsa. Közigazgatásilag Nagykovácsi területén található, nem messze Nagykovácsi és Pilisszentiván határvonalától. Szigorúan védett terület. Teteje kopár, fűvel és kövekkel borított. A Földön egyedül itt tenyészik a **pilisi len**. A hegy csúcsáról tiszta időben gyönyörű kilátás nyílik Pilisvörösvárra. Belátható innen a Pilis egész vonulata és a Budai-hegység számos csúcsa. 1926 és 1979 között működött a csúcs alatt a Nagy-szénási turistaház, amelynek emlékét ma már sajnos csak egy 1986-ban állított emléktábla jelöli.

Pilisvörösvár nyugati látképének meghatározó eleme a jellegzetes kettős körkúp alakú kétcsúcsú hegy, az **Őr-hegy (339 m)**. Neve az 1948-49-es szabadságharc idejéből származik. Ekkor egy nagy farönköt ástak be a hegy tetején a földbe, és azt bekenték szurokkal. Ezt a rönköt kellett volna meggyújtani, ha valahonnan ellenség közeledik. A nagy lángot még a fővárosban is látták volna. Azóta hívják ezt a hegyet Strázsa-hegynek (ma Őr-hegynek). Valaha az Őr-hegy alatt telepített szőlők nagyon híresek voltak. A hegy legnagyobb része ma fekete és erdeifenyővel van betelepítve.

Az Őr-hegytől nem messze található a pilisvörösváriak „szent hegye”, a **Kálvária-domb (255 m)**. A Kálvária (héberül Golgota) Jézus Krisztus kereszthalálának helyszíne Jeruzsálemben. A Kálvária-domb a Kápolna utcából és a Kálvária utcából közelíthető meg. Három évszázaddal ezelőtt, 1710. augusztus 15-én itt imádkoztak a vörösvári hívők a pusztító pestis elmúlásáért. A Kálvária körül évszázadokon át szőlőskertek voltak. A domb déli lejtőjén állnak a Jézus keresztútjának főbb állomásaira emlékeztető stációkövek. Jelenleg a domb legnagyobb része fekete- és erdeifenyővel van betelepítve. Nagy számban tenyésznek a dombon védett növényfajok. A domb tetejéről gyönyörű kilátás nyílik a városra. Jó időben egészen Budapestig ellátni.

Tovább haladva nyugati irányban, a Karátsonyi-ligettől 2,5 kilométerre található a **Sas-szikla**. A sziklát a térképeken Vércse-sziklának nevezik. Nevét a formájáról, kiterjesztett szárnyú ragadozó madárra hasonlító alakzatáról kapta. A Sas-sziklát a sárga+ turistaúttól egy gerinc választja el, onnan nem is látható. A dolomitből lévő szikla, páratlan természeti képződmény, természetvédelmi területen található, egy nehezen megközelíthető domboldalon.

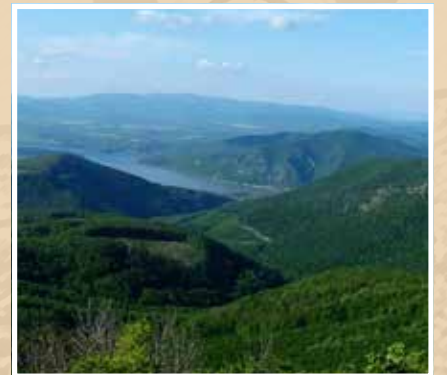

A forrástól mintegy 1,5 km-re található a **Klotild-barlang**, melyet a környék lakossága eredetileg Ördöglyuknak hívott. Bekey Imre Gábor nevezte el Klotild-barlangnak, Habsburg-Lotaringiai József Károly főherceg feleségéről, Szász-Coburg-Kohary Klotild hercegnőről.

Északi irányban a **Pilis (756 m)** uralja a látóhatárt. Formája miatt a helyiek a Pilist Koporsó-hegynek nevezik. A Pilis a Dunántúli-középhegység legmagasabb csúcsa. A környező települések róla kapták nevük előtagját. A hegy tetején 2014-ben adták át a Boldog Özséb kilátót, ahonnan minden irányba messzire ellátni. A Pilis-hegység a felső triász időszakban képződött, üledékes kőzetekből. A hegyvonulatot kisebb medencék és nyerges szakítják meg. A hegyet alkotó dachstein vagy megalodusz mészkő különösen alkalmas mészégetésre. Ez az oka annak, hogy a legtöbb mészégető a Pilis hegy környékén működött, egészen az 1980-as évek végéig.

A Pilistől kissé keleti irányban látható az ország egyik kedvelt kirándulólhelye, a **Do-bogó-kő (700 m)**. Ez a hegy már a Visegrádi-hegység része, annak legmagasabb pontja. Számptalan turistaút találkozik itt.

Természeti környezetünk értékei

A Pilis lábától kelet felé haladva, sorrendben a **Hosszú-hegy (489 m)**, a **Ziribár-hegy (410 m)** és a **Garancs-hegy (289 m)** látható. Mindegyik a Duna-Ipoly Nemzeti Park része. A vörösváriak mindhárom hegy déli lejtőjén évszázadokon át szőlőt termeltek. Az itteni szőlőskertek igen értékesek voltak. 1889-ben filoxéra (szőlőgyökértetű) támadta meg Pest megye 92 községében – így Pilisvörösváron is – a szőlőültetvényeket. A Garancson és a Placskában (mely nem más, mint a Hosszú-hegy déli lejtője) az összes akkori szőlő elpusztult. A járvány elmúltával a régi értékes, de kevésbé ellenálló fajtákat direkttermőkkel pótolták. A szőlőművelés a Garancson körülbelül az 1960-as évekig tartott.

A vörösváriak által „Ciripá”-nak nevezett Ziribár-hegy csobánkai oldalának alján található a **Macska-barlang**, mely az Országos Kéktúra „kék sáv” jelzéséből kiágazó „kék Ω” turistaúton közelíthető meg, a Csobánkai-nyeregből. A barlang első tudományos vizsgálatát Koch Antal végezte el 1871-ben. Kutatásai során ősemleős maradványokat is talált a barlangban.

Képzeltbeli túránkat a keleti horizonton zárjuk, melyet a Kevélyek csúcsai urálnak. A **Kis-Kevély** és a **Nagy-Kevély** a Pilis hegység legdélibb nyúlványa. A Kevély-nyeregben valamikor népszerű turistaház működött, de a 90-es években ez megsemmisült. A Kis-Kevély csobánkai oldalában található a **Mackó-barlang**, amelyben az ásatások során kimutatták az ősember jelenlétét. A Kevélyek másik oldalán található az Egri vár makettjének maradványai. Itt forgatták 1967-ben az egyik legnépszerűbb magyar filmet, az Egri csillagokat. A makett maradványai ma is kirándulások kedvelt célpontjai.

Pilisvörösvár és környéke tavakban és vízfolyásokban is igen gazdag. A város belterületén található az öt bányatóból álló „**Slötyi**” nevű tórendszer. (A „Slötyi” szó az iszapolást jelentő német Schlammung szó helyi nyelvjárási változata.) A pilisvörösvári bányaüzemek, azaz az 1903-tól 1940-ig működő Lipót-akna és az 1920-as évek derekán megnyitott, rövidebb ideig üzemelő Új-akna bányatérsegeinek felhagyott vágatait a mostani tavak területéről kitermelt homokkal iszapolták be. A bányák bezárása után ezekből a bányagödörökből alakult ki az öt tó, melyek neve: Nagytó, Kacsató, Pálya-tó, Kornéli-tó, Cigány-tó. A tavak együttes vízfelülete mintegy 13 hektár. Az 1960-as, 70-es években még fürödtek a tóban, de az utóbbi évtizedekben a tavakat már csak horgászati és rekreációs célokra használják.

A három jelentősebb vízfolyás közül a **Határréti-patak** Pilisszántó déli részétől indul, majd a Pilisszántó, Pilisvörösvár és Csobánka hármashatáránál mesterségesen felduzzasztott, horgásztóként működő Határréti-záportározón áthaladva, Pilisvörösvár közigazgatási határaként a **Háziréti-víztározóban** egyesül a **Háziréti-patak**kal. A Háziréti-patak a Karátsanyi-liget mögötti réten ered, mintegy 210 méteres tengerszint feletti magasságban. A patak a forrásától kezdve délkeleti irányban folyik, majd Pilisvörösvár északi határán haladva, a városhoz tartozó külterületek keleti részén eléri a Háziréti-víztározót. A Pilisszentivánról jövő **Aranyhegyi-patak** a másik két, már egyesült vízfolyást Solymáron magába fogadja, majd Budapest felé haladva Aquincumnál ömlik a Dunába.

Die Werte unsere Naturumgebung

Werischwar liegt nordwestlich von Budapest im westlichen Becken des Piliser Beckens, an der einstigen Wiener Straße, des im Längstal laufenden wichtigen Verkehrsweges. Das Becken wird von einem Kranz von Bergen umgeben, von denen einige auch zur Route der Nationalen Blauen Tour gehören. Südlich von Werischwar ist der nördliche Ausläufer des Budaer Gebirges zu sehen, zu dem auch der **Zsíros-hegy (424 m)**, ein beliebter Ausflugsort der Gegend gehört. Die Oberfläche des Berges war bis zu den 1920-er Jahren beinahe vollständig kahl. Die kahlen Kalksteinfelsen sahen von weitem aus, als wären sie irgend ein Fetfbrocken, daher der Name Zsíros-hegy (deutsch: Schmalzberg). Zwischen 1930 und 1934 fand hier eine weiträumige Bewaldung mit Schwarzkiefern statt, wodurch der Großteil des Berges bewaldet wurde. Im Bergblock befinden sich mehrere Höhlen, die bekannteste unter ihnen ist die Ördöglyuk-bartlang (Teufelsloch-Höhle).

Ein anderer typischer Gipfel der südlichen Landschaft ist der **Nagy-Szénás (550 m)**, einer der höchsten Gipfel des Gebirges. Er befindet sich verwaltungsmäßig auf dem Gebiet der Gemeinde Nagykovácsi, unweit der Grenzlinie zwischen Nagykovácsi und Pilisszentiván. Das Gebiet ist streng geschützt. Der Gipfel ist kahl, nur mit Gras und Steinen bedeckt. Hier allein wächst der **Piliser Flachs**. Vom Berggipfel bietet sich bei klarem Wetter ein wunderschönes Panorama auf Werischwar. Von hier sind der ganze Pilis-Gebirgszug und zahlreiche Gipfel des Budaer Gebirges zu sehen. Unter dem Gipfel funktionierte zwischen 1926 und 1979 das Touristenhaus von Nagy-szénás, an welches aber heute leider nur noch eine im Jahre 1986 angebrachte Gedenktafel erinnert.

Ein bestimmendes Element der Nordansicht von Werischwar ist der doppelkonusförmige **Őr-hegy (339 m)**, ein charakteristischer Berg mit zwei Gipfeln. Sein Name stammt aus der Zeit des Freiheitskampfes. Auf dem Gipfel wurde ein großer Holzklotz in die Erde gegraben und mit Pech bestrichen. Falls sich irgend woher der Feind nähert, sollte dieser Klotz angezündet werden. Die hohen Flammen wären selbst in der Hauptstadt zu sehen gewesen. Seitdem heißt der Berg Strázs-hegy (heute Őr-hegy, zu Deutsch: Wächterberg). Die unterhalb des Őr-hegy gepflanzten Weingärten waren einst sehr berühmt. Der Großteil des Berges ist heute schwarz und mit Kiefern bewaldet.

Nicht weit vom Őr-hegy befindet sich der **Kálvária-domb (Kalvarienhügel, 255 m)** der „heilige Berg“ der Werischwarer. Die Kalvarie (hebräisch: Golgota) ist der Ort des Kreuztodes Jesu Christi in Jerusalem. Der Kalvarienhügel kann von der Kápolna utca und der Kálvária utca aus erreicht werden. Vor drei Jahrhunderten, am 15. August 1710 beteten die hier Werischwarer Gläubigen für das Ende der verheerenden Pestepidemie. Rund um die Kalvarie befanden sich jahrhundertlang Weingärten. Am südlichen Abhang des Hügels stehen die an die wichtigsten Stationen des Kreuzwegganges Jesu erinnernden Stationssteine. Zurzeit ist der größte Teil des Hügels mit Schwarzkiefern und Kiefern bewaldet. Auf dem Hügel wächst eine große Anzahl von geschützten Pflanzenarten. Vom Gipfel des Hügels bietet sich ein wunderschönes Stadtpanorama. Beim schönen Wetter kann man von hier aus auch Budapest sehen.

Weiter westwärts, 2,5 km vom Karátsonyi-liget erhebt sich der **Sas-szikla** (zu Deutsch: Adlerfels). Auf den Landkarten wird der Fels „Vércse-szikla“ (Turmfalkenfels) genannt. Er hat seinen Namen nach seiner Form erhalten, die an einen Raubvogel mit ausgebreiteten Flügeln erinnert. Der Sas-szikla wird durch ein Berggrat vom gelben + Touristenweg getrennt und von dort nicht sichtbar. Der aus Dolomit bestehende Fels, ein einzigartiges Naturgebilde, befindet sich an einem schwer zugänglichen Bergabhang im Naturschutzgebiet.

Ein etwa 45 Minuten dauernder Spaziergang führt uns zum beliebtesten Ausflugsziel der Werischwarer, der im Tal des Cseresznyés-erdő (Kirschwald) verborgenen **Iluska-forrás (Iluska-Quelle)**. Leider ist das Quellwasser in den letzten Jahrzehnten ausgetrocknet, trotzdem können wir hier oft Ausflügler finden, die gerade ihren Speck braten oder ihr Essen im Kochkessel zubereiten.

Etwa 1,5 km von der Quelle befindet sich die **Klotild-Höhle**, die von der Bevölkerung der Gegend ursprünglich Ördöglyuk (Teufelsloch) genannt wurde. Der Höhlenforscher Imre Gábor Bekey hat sie nach der Gattin des Erzherzogs Josef Karl von Habsburg-Lothringen, der Erzherzogin Klotild Szász-Coburg-Koháry „Klotild-Höhle“ genannt.

In nördlicher Richtung wird der Horizont vom **Pilis (756 m)** beherrscht. Die lokalen Einwohner nennen den Pilis wegen ihrer Form auch „Koporsó-hegy“ (Sargberg). Der Pilis ist der höchste Gipfel des Transdanubischen Mittelgebirges. Die Vorsilbe der umliegenden Ortschaften heißt daher „Pilis“. Auf dem Berggipfel wurde 2014 der Aussichtsturm „Boldog Özséb“ (Seliger Eusebius) übergeben, von dem aus man weit in alle Richtungen sehen kann. Das Pilis-Gebirge entstand in der Obertrias aus sedimentären Gesteinen. Das Gebirgszug wird durch kleinere Becken und Sättel unterbrochen. Der im Berg enthaltene Dachstein- oder Megaloduskalkstein ist besonders geeignet zum Kalkbrennen. Dies ist der Grund dafür, dass die meisten Kalkbrennereien ganz bis zum Ende der 1980er Jahre in der Umgebung des Pilis-Berges gearbeitet haben.

Etwas östlich vom Pilis befindet sich **Dobogó-kő (700 m)**, einer der beliebten Ausflugsorte des Landes. Dieser Berg ist bereits Teil und höchster Punkt des Visegrádi-Gebirges. Zahllose Touristenwege treffen sich hier.

Östlich vom Fuß des Pilis folgen der **Hosszú-hegy (489 m)**, der **Ziribár-hegy (410 m)** und der **Garancs-hegy (289 m)**, in dieser Reihenfolge. Alle sind Teile des Nationalparks Duna-Ipoly. Die Werischwarer haben am südlichen Abhang aller drei Berge jahrhundertlang Wein angebaut. Die hiesigen Weingärten waren sehr wertvoll. Im Jahre 1889 wurden die Weinplantagen in 92 Gemeinden des Komitats Pest von der Filoxera (Reblaus) angegriffen. Auf dem Garancs und dem Placska (Südabhang des Hosszú-hegy) wurden alle damaligen Weingärten vernichtet. Mit dem Ende der Epidemie wurden die alten wertvollen aber wenig widerstandsfähigen Sorten durch direkte Sorten ersetzt. Der Weinbau dauerte auf dem Garancs etwa bis zu den 1960er Jahren.

Unten an der Csobánkaer Seite des von den Werischwarern „Ziripa“ genannten Ziribár-Berges befindet sich die **Macska-barlang (Katzenhöhle)**, die auf dem vom „Blauen Streifen“ der Nationalen Blauen Tour abzweigenden Touristenweg „Blauer Ω “ vom Csobánka-Sattel erreicht werden kann. Die erste wissenschaftliche Prüfung der Höhle wurde 1871 von Antal Koch durchgeführt. Im Zuge seiner Forschungen hat er in der Höhle Überreste von Ursäugetieren gefunden.

Wir schließen unsere imaginäre Tour am östlichen Horizont, der von den Gipfeln der Kevély-Berge beherrscht wird. Südlichste Ausläufer des Pilis-Gebirges sind die Berge **Kis-Kevély** und **Nagy-Kevély**. Im Kevély-Sattel gab es einmal eine populäre Touristenhütte, die aber in den 90er Jahren vernichtet wurde. An der Csobánka-Seite des Berges Kis-Kevély befindet sich die **Mackó-barlang (Bärleinhöhle)**, in welcher bei den Ausgrabungen die Präsenz des Urmenschen nachgewiesen wurde. An der anderen Seite der Kevélys befinden sich die Reste der Attrappe der Erlauer Burg (Egri vár). „Die Sterne von Eger“ einer der populärsten ungarischen Filme wurde 1967 hier gedreht. Die Reste der Attrappe sind auch heute beliebte Ziele von Ausflügen.

Werischwar und seine Umgebung ist auch sehr reich an Seen und Wasserflüssen. Im Innengebiet der Stadt befindet sich das aus drei Baggerseen bestehende Teichsystem namens „**Slötyi**“. (Das Wort „Slötyi“ ist die lokale Dialektvariante des deutschen Wortes „Schlammung“). Die geschlossenen Strecken der Regionen der Werischwarer Bergbaubetriebe, d.h. die der von 1903 bis 1940 funktionierenden Lipót-Schacht und der Mitte der 1920er Jahre eröffneten und nur kürzere Zeit tätigen Neu-Schacht wurde mit jenem Sand aufgefüllt, der aus dem Gebiet der jetzigen Teiche gewonnen wurde. Nach der Sperrung der Bergwerke entstanden aus diesen Gruben die Baggerseen mit folgenden Namen: Nagy-tó, Kacsá-tó, Pálya-tó, Kornéli-tó, Cigány-tó. Die gemeinsame Wasseroberfläche der Seen beträgt etwa 13 Hektar. Man hat in den 1960er und 1970er Jahren noch in den Seen gebadet, in den letzten Jahrzehnten werden sie aber nur zum Angeln und zur Rekreation benutzt.

Von den drei bedeutenderen Wasserflüssen entspringt der **Határréti-Bach** im südlichen Teil von Pilisszántó und fließt über das künstlich aufgestaute, als Anglerteich funktionierende Bassin an der Dreiergrenze von Pilisszántó, Werischwar und Csobánka entlang und vereint sich in dem als Verwaltungsgrenze von Werischwar geltenden **Háziréti-Speicher** mit dem **Háziréti-Bach**. Der Háziréti-Bach entspringt auf der Wiese hinter dem Karátsonyi-liget, ungefähr 210 m über der Meereshöhe. Der Bach fließt gleich von der Quelle an in südöstlicher Richtung und fließt an der Nordgrenze von Werischwar in den im Ostteil der zur Stadt gehörenden Außenbereiche befindlichen Háziréti-Speicher. Der von Pilisszentiván (Sankt-Iwan) kommende **Aranyhegyi-Bach** empfängt die beiden bereits vereinten Wasserflüsse in Solymár (Schaumar) und mündet dann bei Aquincum in Budapest in die Donau.

Pilisvörösvár - Járási központ

Werischwar – Bezirksstadt

Pilisvörösvár a Pilisi-medence legnagyobb lélekszámú települése (több mint 14.300 lakos). Földrajzilag a Pilisi-medence közepén helyezkedik el. 1997 óta város, 2013. január 1-je óta járási székhely. A Pilisvörösvári járás területe 130,81 km², népessége kb. 53.000 fő. Két város (Pilisvörösvár és Piliscsaba) és 7 község (Pilisborosjenő, Pilisjászfalu, Pilisszántó, Pilisszentiván, Solymár, Tinnye, Üröm) tartozik hozzá. Pilisvörösvár a járásközponti szerepét széles intézményhálózata segítségével tölti be.

Közigazgatási központ

- járási hivatal (9 települést lát el)
- építéshatósági osztály (9 település tartozik hozzá)

Oktatási központ

- gimnázium (a Buda-környéki német nemzetiségi települések oktatási központja)
- 2 állami általános iskola, 1 alapítványi általános iskola
- 2 önkormányzati óvoda, összesen 5 tagóvodával
- bölcsőde (két csoportban, 26 kisgyermek ellátását szolgálja)
- városi könyvtár (a térség legnagyobb közkönyvtára, a járási mozgókönyvtári ellátás központja)
- alapfokú művészeti iskola zenei és képzőművészeti tanszakkal
- pedagógiai szakszolgálat (nevelési tanácsadó)

Egészségügyi központ

- szakorvosi rendelőintézet (járóbeteg szakellátás – 5 település, 40.000 fő)
- mentőállomás
- központi orvosi ügyelet (sürgősségi ellátás 5 település részére)

Szociális központ

- Napsugár Speciális Otthon (megyei fenntartású, fogyatékosokat gondozó szociális intézmény)
- Napos Oldal Szociális Központ (idősek napközije, átmeneti gondozóház, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, családsegítés, gyermekjóléti szolgálat)
- Épülő Virgonc Gyermekekért Alapítvány Fogyatékos Gyermekek Gondozóháza (fogyatékosok nappali ellátását nyújtó intézmény, gyógypedagógiai szolgáltató, fejlesztő központ)
- Szent Erzsébet Otthon Társaság Idősek Otthona Ápolási és Gondozási Központ (egyházi fenntartású szociális intézmény)

Werischwar ist die Ortschaft mit der höchsten Einwohnerzahl im Piliser Becken (mehr als 14.300 Einwohner). Geographisch liegt sie in der Mitte des Piliser Becken. Seit 1997 Stadt und seit dem 1. Januar 2013 Bezirksstadt. Das Gebiet des Werischwarer Bezirks beträgt 130,81 km² und die Einwohnerzahl liegt etwa bei 53.000. Zwei Städte (Werischwar und Piliscsaba) und 7 Gemeinden (Pilisborosjenő, Pilisjászfalu, Pilisszántó, Pilisszentiván, Solymár, Tinnye, Üröm) gehören dazu. Werischwar erfüllt seine Aufgabe als Bezirksstadt mit seinem breiten Netz von Institutionen.

Verwaltungszentrum

- Bezirksamt Werischwar (für 9 Ortschaften)
- Bürgermeisteramt Werischwar Baubehördliche Abteilung (für 9 Ortschaften)

Unterrichtszentrum

- Gymnasium (Bildungszentrum der deutschen Nationalitätensiedlungen um Buda)
- 2 staatliche Grundschulen, 1 Stiftungsschule
- 2 Kindergärten der Selbstverwaltung mit insgesamt 5 Teilkindergärten
- Kinderkrippe (in zwei Gruppen dient sie zur Versorgung von 26 Kleinkindern)
- Stadtbibliothek (größte öffentliche Bibliothek der Region und Zentrale des mobilen Bibliotheknetzes des Bezirks)
- Untere Kunstschule mit Klassenzügen für Musik und Bildende Künste
- Pädagogischer Fachdienst (Erziehungsberatung)

Gesundheitszentrum

- Poliklinik (ambulante Versorgung - 5 Ortschaften, 40.000 Personen)
- Rettungsstation
- Zentraler medizinischer Bereitschaftsdienst (Notfallversorgung für 5 Ortschaften)

Soziales Zentrum

- Spezielle Anstalt „Napsugár“ (Soziale Anstalt für Behinderte)
- Soziales Zentrum „Napos Oldal“ (Seniorentagesheim, provisorisches Versorgungshaus, Hilfeleistung zu Hause, Hilfeleistung zu Hause mit Signalsystem, Familienförderung, Dienst für das Kindeswohl)
- „Pflegehaus für Behinderte Kinder, Stiftung für lebhaftere Kinder“ (Tagesversorgungsanstalt für Behinderte, Heilpädagogischer Dienstleister, Entwicklungszentrum)
- Seniorenheim „Heilige Elisabeth“, Pflege- und Versorgungszentrum (Sozialanstalt in kirchlicher Unterhaltung)

Járási Hivatal

Friedrich Schiller Gimnázium

Tipegő Bölcsőde

Szakorvosi Rendelő

Abteilung für Baubehörde

György-Cziffra-Musikschule

Kulturzentrum „Haus der Künste“

Rettungsstation Werischwar

Pilisvörösvár - Járási központ

Werischwar – Bezirksstadt

Közbiztonsági központ

- Budaörsi Rendőrkapitányság Pilisvörösvári Rendőrőrs (9 településen látja el a rendőri, rendvédelmi feladatokat)

Katasztrófavédelmi központ

- Pilisvörösvári Önkéntes Tűzoltó Egyesület (ország egyik legfelkészültebb önkéntes tűzoltó egyesülete, önálló beavatkozási joggal)

Közlekedési központ

- a város közepén halad át a Pilisi-medence fő közlekedési útvonala, 10. sz. főút,
- közvetlen buszjáráttal elérhető a környező településekről: Pilisszentivánról, Piliscsabáról, Pilisjászfaluról, Pilisszántóról, Solymárról, Tinnyéről, Perbálról; egyszeri átszállással Pilisborosjenőről és Ürömről; autóval nagyon közel van még Pomáz és Csobánka, ahonnan naponta iskolabusz hozza a gyerekeket Vörösvárra,
- keresztülhalad a városon a Budapest-Esztergomi vasútvonal, amely a 2015-ben elkészült vasút-korszerűsítés révén elővárosi vasúttá vált, P+R parkolókkal.

Pénzügyi központ

- 4 bankfiók: OTP, Takarékbank, Sberbank, K&H Bank

Német nemzetiségi kulturális központ

- a környék legnagyobb támogatottsággal bíró német nemzetiségi önkormányzata,
- öt jelentős, nagy taglétszámú, jól működő német nemzetiségi egyesület,
- két német nemzetiségi óvoda,
- két német nemzetiségi általános iskola,
- egy német nemzetiségi gimnázium,
- kéttannyelvű német nemzetiségi oktatás,
- sok hagyományos, nagyszabású német nemzetiségi rendezvény.

Zentrum für öffentliche Sicherheit

- Polizeipräsidium Budaörs, Polizeirevier Werischwar (nimmt polizeiliche und Ordnungshütungsaufgaben in 9 Ortschaften wahr)

Zentrum für den Katastrophenschutz

- Freiwilliger Feuerwehrverein Werischwar (einer der am besten ausgebildeten freiwilligen Feuerwehrvereine des Landes, mit selbständigem Eingriffsrecht)

Verkehrszentrum

- Die Hauptstraße Nr. 10, Hauptverkehrsader des Piliser Becken führt durch die Stadtmitte,
- die Stadt kann von den folgenden umliegenden Ortschaften mit direkten Buslinien erreicht werden: Pilisszentiván, Piliscsaba, Pilisjászfalu, Pilisszántó, Solymár, Tinnye, Perbál; mit einfachem Umsteigen von Pilisborosjenő und Üröm. Pomáz und Csobánka, von denen die Kinder täglich mit dem Schulbus nach Werischwar fahren, liegen sehr nahe für den Pkw-Verkehr,
- Die Eisenbahnlinie Budapest-Esztergom, die durch die 2015 fertiggestellte Modernisierung der Eisenbahn zu einer Budapester Vorortbahn mit P+R Parkplätzen wurde, fährt durch die Stadt.

Finanzzentrum

- 4 Bankfilialen: OTP, Takarékbank (Sparbank), Sberbank, K&H Bank

Kulturelles Zentrum der deutschen Nationalität

- Die deutsche Nationalitätenselbstverwaltung der Gegend mit der größten Unterstützung
- fünf bedeutende, gut funktionierende deutsche Nationalitätenvereine mit hoher Mitgliedszahl
- zwei deutsche Nationalitätenkindergärten
- zwei deutsche Nationalitätengrundschulen
- ein deutsches Nationalitätengymnasium
- deutscher Nationalitätenunterricht in zwei Sprachen
- viele großangelegte traditionelle deutsche Nationalitätenveranstaltungen

Napos Oldal Szociális központ

Önkéntes Tűzoltóság

10-es sz. főút - Jelzőlámpás csomópont

Pilisvörösvár vasútállomás

Spezielle Anstalt „Napsugár“

Polizeirevier Werischwar

Hauptstraße Nr. 10. - Eisenbahnunterführung

Eisenbahnstation Vörösvárbánya

Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium

Pilisvörösváron 1963-ban kezdődött a gimnáziumi oktatás, először a Vásár téri iskolában, majd 1968-tól a Szabadság utcai új épületben. A gimnáziumi és közgazdasági szakképzést nyújtó intézmény ma Friedrich Schiller nevét viseli, fenntartója a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata.

www.schiller-gymnasium.hu

Templom Téri Német Nemzetiségi Általános Iskola

Pilisvörösvár első állami iskolája. A plébánia felőli szárny (fiúiskola) 1911-ben, az óvoda 1912-ben, a Betelepülés tere felőli épületszárny (leányiskola) 1930-ban, a kettő közötti középső épület (a mai főbejárati rész) 1985-ben épült. Az iskola ma állami fenntartású német nemzetiségi általános iskolaként működik.

www.templomteri.hu

Német Nemzetiségi Általános Iskola

Eredetileg polgári iskola volt, amelyet 1938. december 5-én avattak fel. A polgári iskola 1948-ig működött, akkor alakult át általános iskolává. Ma az iskola állami fenntartású általános iskola, német nemzetiségi iskola, évfolyamonként egy kéttannyelvű osztállyal.

www.nnai.hu

Cziffra György Alapfokú Művészetoktatási Iskola

Pilisvörösváron az állami zeneoktatás 1964-ben kezdődött, a tanítás első helye a Művelődési Ház volt. 1966-tól a zeneiskola a Budai Járási Körzeti Állami Zeneiskola kihelyezett tagozataként működött. Az önálló pilisvörösvári zeneiskola 1991-ben jött létre. Az iskola ma állami fenntartású alapfokú művészeti iskolaként működik, zenei és képzőművészeti tagozattal.

www.piliszene.com

Gymnasium, Fachmittelschule und Wohnheim „Friedrich Schiller“

Der gymnasiale Unterricht begann in Werischwar im Jahre 1963, zuerst in der Schule am Vásár tér, und ab 1968 im neuen Gebäude in der Szabadság-Straße. Die sowohl gymnasialen, als auch Wirtschaftsfachunterricht bietende Institution trägt heute den Namen von Friedrich Schiller und wird von der Landesselbstverwaltung der Ungarndeutschen unterhalten.

www.schiller-gymnasium.hu

Nationalitätengrundschule am Kirchplatz (am Templom tér)

Die erste staatliche Schule von Werischwar. Der Gebäudeflügel an der Pfarrei (Knabenschule) wurde 1911, der Kindergarten 1912, der Gebäudeflügel am Ansiedlungsplatz (Mädchenschule) 1930 und das zwischen den beiden stehende mittlere Gebäude (der heutige Haupteingangstrakt) im Jahre 1985 gebaut. Die Schule arbeitet heute als deutsche Nationalitätenschule in staatlicher Unterhaltung.

www.templomteri.hu

Deutsche Nationalitätenschule

Ursprünglich war sie eine Realschule („Bürgerschule“), die am 5. Dezember 1938 eingeweiht wurde. Die Bürgerschule war bis zu ihrer Umwandlung zur Grundschule im Jahre 1948 tätig. Die Schule ist heute eine Grundschule in staatlicher Unterhaltung und Nationalitätenschule mit einer zweisprachigen Klasse in jedem Schuljahrgang.

www.nnai.hu

Kunstunterrichtsschule „György Cziffra“

Der staatliche Musikunterricht begann in Werischwar im Jahre 1964, der erste Unterrichtsort befand sich im Kulturhaus. Ab 1966 war die Musikschule als Niederlassung der Staatlichen Musikschule des Bezirks Buda. Die selbständige Werischwarer Musikschule kam 1991 zustande. Die Schule ist heute als Kunstschule in staatlicher Unterhaltung tätig, mit Klassenzügen für Musik und Bildende Künste.

www.piliszene.com

Rákóczi utcai óvoda

A Bányatelep központjában, családi kertek házak között elhelyezkedő óvoda 1973. augusztus 17-én nyitotta meg kapuit, a helyi illetve környékbeli gyárak, termelőszövetkezetek, iparosok és az Ásványbánya támogatásával. Jelenleg az óvoda a Német Nemzetiségi Óvoda központi óvodája. Minden csoportban német nemzetiségi nevelés folyik.
www.nnovi.ovoda.org

Gradus óvoda

Az óvoda eredeti neve Hősök téri óvoda volt, melynek ünnepélyes megnyitója 1930-ban volt. A II. világháború után, elsősorban bányászszülők gyermekei jártak ide. 1992-től az óvoda a Gradus Egyesülettel kötött szerződés alapján katolikus szellemiségű német nemzetiségi óvodaként működött. 2007. augusztus 15-től a Gradus óvoda a Német Nemzetiségi Óvoda tagóvodája.
www.nnovi.ovoda.org/menupont.php?lap=GradusTagovoda

Széchenyi utcai óvoda

A Széchenyi utcai óvoda az egykori Templom téri óvoda jogutódja. Az óvodát az önkormányzat 2001-ben alakította ki ebben az épületben, amely az egykori Ferroglobus üzem, majd később a Muttnyánszky Ádám Szakképző Iskola műhelycsarnoka volt. Az óvoda jelenleg a Német Nemzetiségi Óvoda tagóvodájaként működik, minden csoportban német nemzetiségi nevelés folyik.
www.nnovi.ovoda.org/menupont.php?lap=SzechenyiUtcaiTagovoda

Zrínyi utcai óvoda

Az 1980-as években a magas gyermeklétszám miatt Pilisvörösváron égető szükség volt egy új óvodára. A szabadságligeti új, modern óvodát 1981-ben adták át, négy csoportszobával, tornateremmel, étkezővel. Az óvoda ma öt csoporttal működik, a Ligeti Cseperedő Óvoda központi óvodájaként.
www.ligeticseperedoovoda.hu

Szabadság utcai óvoda

Az óvoda 1958-ban épült. 2004-ben a tetőtér beépítésével az óvoda ötcsoporthosszá bővült, s ide kerültek az akkor megszűnt Szent István utcai óvoda dolgozói és a gyermekek. Az óvoda ma a Ligeti Cseperedő Óvoda tagóvodájaként működik, mint német nemzetiségi nevelést folytató kétnyelvű óvoda.
www.szabadsagutca.ligeticseperedoovoda.hu

Kindergarten in der Rákóczi utca

Der im Zentrum von Bányatelep (Bergarbeitersiedlung) unter Einfamilienhäusern mit Garten liegende Kindergarten wurde mit der Unterstützung der lokalen, bzw. umliegenden Betriebe, der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften, Handwerker und des Mineralbergwerks am 17. August 1970 eröffnet. Zurzeit ist er zentraler Kindergarten des Deutschen Nationalitätenkindergartens. In allen Gruppen gibt es deutsch Nationalitätenerziehung.

Gradus-Kindergarten

Ursprünglicher Name des Kindergartens war Kindergarten am Heldenplatz, dessen feierliche Eröffnung im Jahre 1930 stattfand. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurde er vor allem von Kindern von Bergarbeitern besucht. Aufgrund des Vertrags mit dem Gradus-Verein war der Kindergarten ab 1992 als deutscher Nationalitätenkindergarten mit katholischer Gesinnung tätig. Ab dem 15. August 2007 ist der Gradus-Kindergarten eine Außenstelle des Deutschen Nationalitätenkindergartens.

Kindergarten in der Széchenyi utca

Der Kindergarten in der Széchenyi utca ist Rechtsnachfolger des einstigen Kindergartens am Kirchplatz. Der Kindergarten wurde 2001 von der Selbstverwaltung in diesem Gebäude ausgestaltet, welches die Werkstatthalle des einstigen Ferroglobus-Werks, und später der Muttnyánszky-Ádám-Berufsschule war. Der Kindergarten ist zurzeit als Außenstelle des Deutschen Nationalitätenkindergartens tätig, wobei in jeder Gruppe deutsche Nationalitätenerziehung praktiziert wird.

Kindergarten in der Zrínyi utca

Wegen der hohen Kinderzahl war in den 1980er Jahren in Werischwar ein neuer Kindergarten dringend nötig. Der neue, moderne Kindergarten in Szabadságliget mit vier Gruppenzimmern, einem Turnsaal und einem Speisesaal wurde 1981 übergeben. Der Kindergarten funktioniert heute mit fünf Gruppen als zentraler Kindergarten des Ligeti Cseperedő Óvoda.

Kindergarten in der Szabadság utca

Der Kindergarten wurde im Jahre 1958 errichtet. Mit dem Einbau des Dachraums konnte der Kindergarten fünf Gruppen starten, die Mitarbeiter und die Kinder des damals geschlossenen Kindergartens in der Szent István utca wurden hierher verlegt. Der Kindergarten ist heute als Außenstelle des Ligeti Cseperedő Óvoda tätig, als zweisprachiger Kindergarten mit deutscher Nationalitätenerziehung.

Művészetek Háza Kulturális Központ

A II. világháború előtt az egykori Herbst-vendéglő volt Vörösváron a közösségi szórakozás egyik fő helyszíne. 1945 után a vendéglőt államosították. Az épületet az 1970-es évek végén lebontották, s helyébe újat építettek. Az épületet 2006-tól 2010-ig felújították és egy újabb szinttel bővítették. A kiváló infrastruktúrával – többek között többfunkciós, 300 fős színházteremmel is rendelkező – intézmény városunk közösségi és kulturális életének központja és motorja.

www.mhvp.hu

Városi Könyvtár

Pilisvörösváron 1950-ben alakult meg, 1954-ben lett önálló intézmény, s 1966-ban költözött a mai, Fő u. 82. szám alatti – akkor új – épületbe. 2010-ben a könyvtárpépület és a könyvtárudvar külsőleg és belsőleg teljesen megújult. A települési feladatokat ellátó, online és elektronikus szolgáltatásokat is nyújtó nyilvános könyvtár a hét öt napján várja az érdeklődőket.

www.pvvarkonyvtar.hu

Szakorvosi Rendelő

A Szakorvosi Rendelőintézet 1980-ban nyitotta meg kapuit, s a szakrendelők mellett helyet ad a háziorvosi rendelőknek is. A rendelőben 40 szerződéses szakorvos, 20 asszisztens, 6 védőnő és 15 egyéb alkalmazott dolgozik, és 24 féle szakorvosi ellátás, háziorvosi, gyermekháziorvosi és fogászati ellátás vehető igénybe.

www.vorosvariszakrendelo.hu

Típegő Bölcsőde

Városunk első önkormányzati bölcsődéje, mely a Szent István utcai volt óvoda épületének teljes átalakításával és felújításával jött létre, 2016. január 4-én nyitotta meg kapuit. A 26 fős bölcsőde egyik csoportjában az 1-2 éveseket, a másikban a 2-3 éveseket fogadják. A bölcsőde reggel 7 órától, délután 17 óráig tart nyitva.

www.tipegobolcsode.hu

Kulturzentrum „Haus der Künste“

Vor dem Zweiten Weltkrieg war die einstige Herbst-Gaststätte einer der wichtigsten Orte der gemeinschaftlichen Unterhaltung in Werischwar. Nach 1945 wurde die Gaststätte verstaatlicht und war anschließend als Bildungsstätte und später als Kulturhaus tätig. Das Gebäude wurde Ende der 1970er Jahre abgerissen und ebenda ein neues aufgebaut. Das Gebäude wurde zwischen 2006 und 2010 renoviert und um eine neue Etage erweitert. Die über eine ausgezeichnete Infrastruktur verfügende Institution - die unter anderem einen 300 Personen fassenden Mehrfunktionstheatersaal beherbergt - ist Zentrum und Motor des gemeinschaftlichen und kulturellen Lebens unserer Stadt.

Stadtbibliothek

Die 1950 in Werischwar gegründete Institution wurde 1954 selbständig und zog dann 1966 in ihrem heutigen - damals neuen - Gebäude unter Fő utca 82. ein. Im Jahre 2010 wurden das Gebäude und der Hof der Bibliothek außen und innen vollständig erneuert. Die auch städtische Aufgaben wahrnehmende, elektronische Online-Dienstleistungen bietende Bibliothek erwartet die Interessenten an fünf Tagen der Woche.

Poliklinik

Die Poliklinik wurde 1980 eröffnet und beherbergt neben den Facharztpraxen auch Hausarztpraxen. In der Poliklinik arbeiten 40 Vertragsfachärzte, 20 Assistenten, 6 Kinderfürsorgerinnen und 15 sonstige Angestellten, 24 fachärztliche, kinderärztliche und zahnärztliche Versorgungen können in Anspruch genommen werden.

Kinderkrippe „Típegő“

Die erste von der Selbstverwaltung unterhaltene Kinderkrippe unserer Stadt, die durch den kompletten Umbau des in der Szent István utca befindlichen ehemaligen Kindergartens entstand und am 4. Januar 2016 eröffnet wurde. In einer Gruppe der 26 Kinder fassenden Kinderkrippe werden die 1-2-jährigen und in der anderen die 2-3-jährigen empfangen. Die Kinderkrippe ist von 7 Uhr morgens bis 17 Uhr nachmittags geöffnet.

„Álltam a temető mögötti dombon, a hajdani „római út”-on és nagyon-nagyon boldog érzés fogott el a szívet melengető környezet láttán. ... Északra a Pilis nyúlt az ég felé, tőle kelet felé a Hosszú-hegy, a Ziribár, a Garancs, kissé arrább a Kevélyek vonták meg a Pilis-völgy északi határát, s messze délkelet felé érezni lehetett Budapest lüktetését. Délen a Zsíros-hegy és a Nagy-Szénás, nyugatra pedig a Kálvária, az Órhegy és távolabb a Zajnát-hegyek koszorúzták ezt a csodálatos tájat. ...vajon az én őszám, Christian Vötter, aki a schwarzwaldi Schramberg községből érkezett Magyarországra, mit érezhetett, mikor körülnézett e tájon és belevágta ásóját a földbe?... Ezekre a történelmi pillanatokra és Christian Vötter gondjaira gondoltam, mikor szemem és lelkem a táj szépségein pihent és gyönyörködött...”

(Fogarasy-Fetter Mihály)

Minden jog fenntartva!

A kiadvány részben vagy egészben történő felhasználása, másolása, sokszorosítása csak Pilisvörösvár Város Önkormányzatának engedélyével történhet.